

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Česká republika a režimy porušující lidská práva:
případové studie vztahu ČR ke Kubě, Bělorusku a Číně**

Magdalena Rechová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra Politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program: Politologie

Studijní obor: Politologie

Bakalářská práce

**Česká republika a režimy porušující lidská práva:
případové studie vztahu ČR ke Kubě, Bělorusku a Číně**

Magdalena Rechová

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Šárka CabadováWaisová, Ph.D.

Katedra Politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a pouze za použití uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce doc. PhDr. Šárce Cabadové Waisové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, připomínky a vynaložený čas. Zároveň děkuji i všem ostatním pedagogům a pracovníkům Západočeské univerzity v Plzni za získání všech odborných znalostí při studiu. Samozřejmě děkuji i mým rodičům a známým za podporu během mého studia.

Obsah

1. Úvod	7
1.1. Případové studie	8
1.2. Nedemokratický režim	8
2. Režimy porušující lidská práva	10
2.1. Kuba.....	10
2.1.1. Režim Fidela Castra.....	10
2.1.2. Situace na Kubě dnes.....	11
2.2. Bělorusko.....	13
2.2.1. Prezidentská diktatura?.....	13
2.2.2. Politický vývoj po roce 1994.....	13
2.2.3. Období 2002-2006.....	15
2.2.4. Situace v Bělorusku dnes.....	15
2.3. Čína.....	16
2.3.1. Vývoj Čínské lidové republiky.....	16
2.3.2. „Velký skok vpřed“	17
2.3.3. Maoismus.....	17
2.3.4. „Kulturní revoluce“	18
2.3.5. Situace v Číně dnes.....	19
3. Vztah České republiky ke Kubě.....	20
3.1. Z pohledu Ministerstva zahraničních věcí.....	20
3.2. Vztah prezidenta ČR.....	23
3.3. Vztah parlamentních politických stran ČR.....	24
3.4. Vztah ČR ke Kubě v rámci organizací.....	26
3.5. Rozpor mezi lidskoprávními a ekonomickými zájmy.....	28
4. Vztah České republiky k Bělorusku.....	30
4.1. Z pohledu Ministerstva zahraničních věcí.....	31
4.2. Vztah prezidenta ČR k Bělorusku	32
4.3. Vztah parlamentních politických stran ČR.....	33
4.4. Vztah ČR k Bělorusku v rámci organizací.....	34

4.5.	Rozpor mezi lidskoprávními a ekonomickými zájmy.....	36
5.	Vztah České republiky k Číně.....	36
5.1.	Z pohledu prezidenta ČR.....	38
5.2.	Vztah parlamentních politických stran ČR.....	40
5.3.	Ministerstvo zahraničních věcí ČR	42
5.4.	Vztah ČR v rámci EU a jiných organizací	42
5.5.	Lidskoprávní a ekonomické zájmy.....	43
6.	Závěr.....	45
7.	Seznam použitých zdrojů	48
8.	Resume	54

1. Úvod

Tématem mé bakalářské práce je Vztah České republiky k režimům porušujícím lidská práva. Blíže se budu zabývat vztahem ČR ke Kubě, Bělorusku a Číně. Toto téma jsem si vybrala proto, že mě zaujalo a také proto, že i Česká republika měla v historii s podobným režimem zkušenosti. Ve své bakalářské práci se budu zabývat třemi výše uvedenými zeměmi, které mají podobné zkušenosti s komunistickým režimem a s potlačováním lidských práv stejně jako Česká republika, která se s těmito negativními skutečnostmi setkávala v minulosti.

Nejprve v úvodu práce představím pojmy jako případové studie a nedemokratický režim. Dále se budu zabývat tím, jak docházelo k porušování lidských práv v těchto třech zemích (na Kubě, v Bělorusku a v Číně). Představím režimy a jejich fungování a hodnocení s ohledem na jejich míru nedemokratičnosti. Ve druhé části práce se budu zabývat vztahem ČR k těmto zemím z pohledu různých institucí, např. z pohledu ministerstva zahraničních věcí (udržování diplomatických styků či pomoc při zapojení do mezinárodních organizací), také z pohledu nevládních organizací a jejich úlohy materiální a informační podpory demokratické opozice v zemích porušujících lidská práva. Zabývat se budu i pohledem představitelů ČR – prezidentů (současného i minulých – především bývalého prezidenta Václava Havla, který držel zásadový postoj k porušování lidských práv). Dále bych se chtěla věnovat i jiným aspektům zahraniční politiky např. ekonomickému a kulturnímu rozměru. Tedy proč ČR udržuje obchodní vztahy se zeměmi porušujícími lidská práva, i když se snaží proti těmto režimům bojovat. V závěru práce zhodnotím vztah České republiky k ochraně lidských práv.

V práci využiji empiricko-analytickou studii se třemi případy. Během výzkumu budu používat především publikace, které popisují historický vývoj jednotlivých států. Čerpat budu také z internetových stránek (z oficiálních stránek MZV ČR, Vlády ČR), odborných článků či databází a zpráv o zahraniční politice ČR. Z metodologického hlediska využiji metodu komparace.

1.1. Případové studie

Případové studie jsou co do statistického počtu příkladů, v rámci komparativní politologie, jednoznačně nejpočetnější. Jejich výskyt je však provázen pochybnostmi, zda je lze začlenit do rámce komparativního studia politických systémů. Problém spočívá v logickém protikladu pojmu komparativní (rovina vztahová) a výjimečnosti zvoleného případu. S pochybnostmi se setkáváme nejen u těch, kteří se s problematikou seznamují, ale i u renomovaných autorů, jako např. u politologa G. Sartoriho. Pro případové studie předně platí, že jsou-li zpracovány na základě stejných teoretických východisek, poskytují politologům širokou škálu potřebných údajů, z nichž lze odvodit zobecňující závěry. Případové studie rovněž mohou sloužit pro formulování určitého konceptu a jeho následovnému prověřování prostřednictvím aplikace na další případy. Tento typ si v politické vědě udržuje trvale vysokou hodnotu (i když se vždy neseťkává jen se shodou mezi autory) (Říchová 2007: 76–78).

1.2. Nedemokratický režim

Oproti demokratickým zemím jsou nedemokratické státy systémově založeny (v teorii i praxi) na odmítnutí principů dělby moci, který nahrazují principem jednotnosti státní moci. Instrukce (jako parlament, vláda apod.) plní odlišné funkce od institucí demokratických a jsou zcela podřízeny jednomu mocenskému centru (Kubát 2007a: 198).

Ve všech třech zemích (na Kubě, v Bělorusku a Číně), které budu v mé práci zkoumat, je možné režimy porušující lidská práva ztotožnit s totalitním režimem. Všechny výše uvedené země také měly podobnou zkušenost s komunistickým režimem. Proto se Česká republika snaží podporovat takové země, které měly (či mají) stejně jako ona zkušenosti s negativitami komunistického režimu, které jsou spojovány i s potlačováním lidských práv a svobod. Ve všech třech případech můžeme najít společné charakteristické znaky totalitního režimu¹. Ve všech zemích se také můžeme setkat s jednou oficiální státní ideologií (ta obsahovala pro všechny členy společnosti závazné pokyny). Druhým znakem je existence jedné

¹ Nejpoužívanější definici totalitarismu představili C. J. Friedrich a Z. K. Brzeziński, kteří jej definovali pomocí šesti hlavních rysů. Autoři později definici obměňovali, ale základní principy zůstaly stejné.

masové politické strany, která je řízena vůdcem. Za třetí – politické straně je podřízený systém teroristické policejní kontroly společnosti (využívající moderních metod, včetně psychologických). Dalším bodem je monopolní kontrola všech prostředků masové komunikace (kontrola je prováděna politickou stranou nebo s ní splývajícím státním aparátem). Pátým znakem je monopolní kontrola všech prostředků ozbrojené moci. A šestým znakem je monopolní kontrola a řízení veškeré ekonomické činnosti (Kubát 2007b: 338).

Česká republika se s nedemokratickým režimem a potlačováním lidských práv setkala hned několikrát, a to v období diktatur, které proběhly ve 20. století. Proto cítí empatii vůči zemím s podobnými podmínkami. Poprvé se Česká republika setkala s porušováním lidských práv v období Druhé Československé republiky mezi roky 1938–1939², po druhé v Československé republice došlo k porušování lidských práv mezi lety 1945–1948³ a potřetí se ČR setkala s komunistickou problematikou v období 1948–1989⁴. Ve všech případech docházelo k porušování lidských práv díky utlačování nejen politické, ale i osobní svobody (ideologizace různých institucí – výchova mládeže, kdy se každý režim pokoušel vychovat si své nástupce), psychickému i fyzickému teroru (procesy proti opozici, zřízení táborů nucených prací), uctívání kultu osobnosti (A. Hitler i J. V. Stalin) – a také díky celospolečenské krizi (politické, kulturní, hospodářské, duchovní), která vedla k rozpadu státu.

Cílem mé bakalářské práce jsou případové studie vztahu České republiky k politickým systémům na Kubě, v Bělorusku a v Číně. V práci budu srovnávat režimy porušující lidská práva ve 20. století a to nedemokratický režim Fidela Castra na Kubě, Alexandra Lukašenka v Bělorusku a Mao Ce-tunga v Číně.

² Po obsazení pohraničí zavládla v zemi deprese, židé byli pronásledováni. Po Mnichovské krizi 1938 se rozpadl stranický systém. Hlavní politickou stranou se stala Sudetoněmecká strana. Demokracie byla postupně zlikvidována (Cabada 2003: 29-30).

³ Po ukončení války se ČSR spojila se SSSR a celá politika se tak posunula doleva. Započalo znárodnění bank, průmyslu (soukromý sektor se zmenšil). Komunistická strana ovládala celou zemi díky policii (SNB) a založením Lidových milicí. Začátkem roku 1948 KSČ převzala moc, což znamenalo vznik státu jedné strany, totálně ovládaného komunistickou stranou (Vodička 2003: 47- 48).

⁴ Toto období bývá nazýváno „komunistickou diktaturou“ či „totalitou“. V této době bylo Československo součástí východního bloku, členem RVHP a Varšavské smlouvy. Během toho bylo statisíce lidí bezdůvodně uvězněno, internováno, posíláno do koncentračních táborů, či rovnou zavražděno. Ti, kteří s touto dobou nesouhlasili, buď emigrovali, nebo byli aktivní v disentu (Národní muzeum nedatováno).

2. Režimy porušující lidská práva

Nedemokratické režimy zásadním a mnohdy tragickým způsobem ovlivnily nejen 20. století, ale především život lidí. Tyto režimy jsou nedílnou součástí nejnovějších světových dějin a také současnosti. I proto je znalost minulosti nutná k pochopení přítomnosti a je třeba tyto režimy analyzovat a poznávat, chceme-li předcházet jejich nastolení či umět se bránit jejich nástupu (Balík – Kubát 2004: 157).

2.1. Kuba

Na Kubě docházelo k porušování lidských práv převážně za režimu Fidela Castra, který vládl na Kubě od roku 1959 do roku 2008 (kdy musel odstoupit z funkce nejvyššího představitele Kuby z důvodu dlouhodobých nemocí) (Nálevka 130–132).

2.1.1. Režim Fidela Castra

Počátkem roku 1959 se dostal k moci režim, který byl charakteristický několika rysy: kritizoval americkou politiku, měl rezervovaný postoj k politickému systému založenému na konkurenci politických stran a vzhlížel ke komunistickému režimu. To vše vzbuzovalo nedůvěru u ústředních míst v Americe. Díky vítězství Fidela Castra byla zrealizována pozemková reforma (ta omezila velikost pozemkového majetku, což se týkalo i majetku amerických občanů a korporací), to však zhoršilo i vztahy s Washingtonem hlavně v oblasti ekonomiky. Rostoucího napětí využil SSSR, který nabídl Castrovi úvěr (ten byl využit i na nákup zbraní z Československa) a hospodářskou pomoc v podobě dodávek ropy a odkup cukru (který odmítly USA odebírat a to znamenalo konec ekonomické i politické podpory) (Opatrný 2002: 73–74).

Od 60. let se Kuba začala čím dál tím více blížit modelu SSSR v oblasti ekonomiky, politiky i kultury a života, což přinášelo i podporu u obyvatelstva a utužování vztahů se SSSR (Nálevka 2009: 66–68). Kuba podporovala i guerrillový boj (a jejího představitele E. Che Guevaru, který byl později zastřelen) na americkém kontinentě (Trento 2006: 29).

Po Guevarově smrti začal konec roztržky se SSSR (Castro se také definitivně

vyjádřil k okupaci Československa armádami států Varšavské smlouvy v roce 1968). Castro přijal doktrínu omezené suverenity, kde zájmy „socialismu“ byly nad zájmy národními (Opatrný 2002: 78). Kvůli změně postoje a přiblížení se k SSSR byla situace hospodářství kritická. „Nové“ hospodářství bylo přísně přidělové a z života Kubánců vyřadilo peníze (probíhala směna zboží za zboží či služby). Byl vydán „zákon proti lenosti“ tedy o pracovní povinnosti. Castrův režim v této době rezignoval na projekt přestavby národního hospodářství formou diverzifikace (odprosit se od závislosti na cukrové třtině). Kuba i přes své hospodářské problémy pomáhala Vietnamu (po válce). V zemi však byly uzavřeny hranice a lidé ztratili možnost cestování do jiných států. Systém tvrdě postihoval „odchylky“ – homosexuály, hippie, bezdomovce (Nálevka 2009: 89). V 70. letech režim skoncoval s otevřeností kulturní scény a v zemi se objevil disent známý z Evropy⁵. Režim občas umožňoval i odchod lidí nespokojených s politikou či hospodářskou situací. V 80. letech měli lidé na krátký čas možnost drobného podnikání a prodeje zemědělských přebytků na volném trhu. Reformy však byly později zrušeny (Opatrný 2002: 78–80).

Nelze popřít, že Castrův režim pozvedl úroveň vzdělání, zkvalitnil lékařskou péči, snížil počty nezaměstnaných a vytvořil fungující systém sociálního zabezpečení, tyto pozitivní změny byly doprovázeny postupným omezováním svobody lidí (nemožnost opustit Kubu, pozemková reforma a znárodnění majetku, tvrdé postihování „odchylek“ ...) (Nálevka 2009: 88 – 89). V 90. letech byla Kuba těžce zasažena pádem berlínské zdi. Země byla ochromena státním dluhem a snažila se navázat vztahy i se zbytkem komunistického světa, zvláště s Čínou (Trento 2006: 107).

2.1.2. Situace na Kubě dnes

Ani na počátku nového tisíciletí nedošlo na Kubě k žádným proměnám. Spíše než aktivity nepočetného kubánského disentu či ekonomické potíže ohrožovala režim ztráta iluzí u části společnosti (Opatrný 2002: 84–85).

Vůči Kubě jinak vstřícná Evropská unie zavedla v roce 2003, po nečekaném

⁵ Disent probíhal pouze v malé míře, jelikož si Castrův režim stále uchovával velkou míru autority, zejména díky osobnosti nejvyššího představitele.

zásahu Castrovy vlády vůči opozici, sankce proti Havaně, ale řada členských států požadovala jejich odvolání (zvláště v roce 2004 po propuštění části politických vězňů), díky tomu se EU opět vrátila k pragmatické politice vůči režimu (Nálevka 2009: 124).

V červnu 2007 Česko neprosadilo opětovné zavedení diplomatické izolace kubánské politické elity a neuspělo ani s požadavkem dlouhodobé unijní strategie vůči Kubě. Naopak se v tomto roce setkal Raúl Castro se španělským ministrem zahraničí a oba se shodli na obnovení vzájemných kontaktů. Tento počín Praha ostře kritizovala a opět upozornila na problém politických vězňů. I přes četné protesty České republiky a několika dalších (převážně postkomunistických) států se EU rozhodla v roce 2008 zrušit sankce vůči Kubě (Nálevka 2009: 124).

Po svém onemocnění v roce 2006, předal „dočasně“ Fidel Castro veškeré své pravomoci bratru Raúlovi a v roce 2008 Fidel oficiálně abdikoval ze svých státních i stranických funkcí. Raúl sice nebyl tak charismatický jako jeho bratr, ale byl stejně energický. Tzv. raúlismus byl založen na intenzitní integraci ozbrojených formací s národním hospodářstvím. Raúl se také začal orientovat na těsnou spolupráci Kuby a Čínské lidové republiky (která se stává novým spojencem Havany po ztrátě sovětské opory). Diskuze mezi nimi se týkaly zvýšení samostatnosti podniků, uvolnění regulace mezd, umožnění vlastnictví a prodeje zemědělské půdy. Souběžně s Čínou se angažovala i Moskva, především v oblasti ekonomické spolupráce (Nálevka 2009: 124–126).

Začátkem roku 2009 byly oznámeny rozsáhlé změny v kubánské vládě, kdy do důležitých funkcí byli jmenováni lidé Raúla Castra namísto Fidelových lidí – to z důvodu Raúlovy snahy posílit vládní administrativu o jedince schopné v politicko-ekonomické sféře. Bohužel problematika lidských práv byla opět utlumena a zároveň vyvstala otázka nástupnictví. Kandidátem se stalo několik osobností s vyšším věkem. Armáda stále tvoří politickou bariéru vůči disentu. Proto je také otázkou budoucí podoba autoritativního režimu⁶ zda bude pokračovat v dosavadním komunistickém režimu, nebo postoupí k modernitě a propojí autoritativní režim s tržním mechanismem, či přejde k možnosti

⁶ Mnozí představitelé se chtějí vrátit k původní ústavě z roku 1940.

transformace po vzoru středoevropského typu (Nálevka 2009: 126–128).

2.2. Bělorusko

Počátkem 90. let Bělorusko zažilo první významný vnitropolitický konflikt, který se rozhořel mezi demokratickou a komunistickou většinou. Tato krize (nebyla jen politická, ale i ekonomická), která se prohloubila těsně před volbami, vytvořila Lukašenkovi velice těžké podmínky pro realizaci budoucího běloruského sovětského modelu komunismu (Řezník 2003: 87–89).

2.2.1. Prezidentská diktatura?

A. Lukašenko neskrýval svůj nepřilíživý vztah k běloruské samostatnosti a svébytnosti⁷. Stále chtěl Bělorusko, které by bylo součástí SSSR, jak tomu bylo dříve. Svou činnost zahájil Lukašenko přestavbou výkonné moci po vzoru bývalého partajního systému (Sahanovič – Šybieka 2006: 208). Na základě sbližování s Ruskem byla určena i základní linie jeho vnější politiky. Po krizi počátkem 90. let rychle klesala produkce a rostly ceny. V průmyslu nastala krize energetická způsobená závislostí na zdrojích z Ruska, docházelo i k zastavování výrobních provozů⁸. Tyto okolnosti pomohly i ke změně zákonodárných opatření, která v roce 1993 umožnila privatizaci státních podniků. Lukašenko se profiloval i jako odpůrce rozsáhlé privatizace pod názvem „tržní socialismus“, kde vytvářel nepříznivé prostředí soukromým ekonomickým aktivitám (Řezník 2003:90–91).

2.2.2. Politický vývoj po roce 1994

Již začátkem Lukašenkova působení ve funkci prezidenta se začaly ukazovat velice zřetelné autoritativní rysy⁹. S těmito snahami rostlo i napětí nejen u opozice, ale také se komplikovaly vztahy se západními státy. Snaha posílit vliv hlavy státu byla doprovázena úsilím o centralizaci moci (také podřízení oblastních a okresních orgánů prezidentovi). Lukašenko nechal vypsat referendum, které se týkalo

⁷ Chtěl vytvořit tzv. „slovanskou unii“ – spojení Ruska, Běloruska a Ukrajiny.

⁸ Zaměstnanci nebyli propouštěni, ale posíláni na „dovolenou“ – tím se zamezilo zvyšování údajů o nezaměstnanosti. Mnoho lidí, tak začalo pracovat na obdělávání vlastních pozemků.

⁹ Počátkem byl prezidentův odstup od běloruské národnosti a naopak sbližení se s národností ruskou.

navrácení státních symbolů ze sovětské éry a ekonomické integrace s Ruskem¹⁰. Všechny body, které prezident navrhl, byly schváleny. S referendem proběhly v roce 1995 i první parlamentní volby v samostatném Bělorusku. Průběh a výsledky voleb však nebyly úplně regulérní – docházelo k potlačování nezávislých médií, padala tvrdá slova na adresu parlamentu a Ústavního soudu, otevřeně byla potlačována opoziční hnutí (to vše budilo negativní ohlasy na Západě) (Řezník 2003: 91–92).

Běloruský parlament nedokázal zastavit formování autoritářského režimu, neboť Lukašenko stihl včas posílit svou moc díky milicím, armádě či sdělovacím prostředkům, KGB a dalším silovým strukturám, kterým byly posíleny funkce a začaly se plnit komunisty. Mnoho politiků opouštělo zemi a odcházeli na Západ, kde se mohli věnovat své svobodné politické činnosti. Politici, kteří zůstali v Bělorusku, ale byli „nepohodlní“, byli pod nátlakem uvěznováni. Rozhánění demonstrací a šikana médií byly na denním pořádku (Sahanovič – Šybieka 2006: 209). Na základě těchto kroků docházelo k ochlazení vztahů se západními zeměmi. Kromě porušování lidských práv a občanských svobod vyvolávalo nervozitu u západních zemí i rychlé hospodářské a strategické sblížení se s Ruskem (a to v době, kdy Rusko odmítalo rozšíření Severoatlantické aliance) (Ancipienka – Akudovič 2005: 101–102).

Sílilo i napětí mezi prezidentem a parlamentem, kdy se obě strany navzájem obviňovaly z přípravy státního převratu (Sahanovič – Šybieka 2006: 209). Parlament byl poražen a Lukašenko si nechal prodloužit funkční období o dva roky, byl snížen počet poslanců, horní komoru obsazoval sám prezident. Tyto změny odmítlo uznat asi 60 poslanců, za což byli odvoláni z funkcí a byly jim odebrány cestovní pasy (Řezník 93–94). Rok 1996 je často označován jako *prezidentská diktatura*. Přinesl likvidaci parlamentní a částečně mimoparlamentní opozice. Zároveň byl ještě posílen prezidentův výkon vlády bez ohledu na Ústavní soud (Řezník 2003: 94–95).

¹⁰ Dalším signálem zostřujícího se a nekompromisního výkonu Lukašenkovy vlády bylo zbití a násilné vyvezení 18 demokratických nacionalistických poslanců (kteří protestovali proti vypsání lidového hlasování) z budovy parlamentu.

2.2.3. Období 2002-2006

Po volbách 2001 pokračovalo posilování totalitního režimu. Lukašenkova osobnost nabývala pro nomenklaturu kultovního významu a jeho pravomoci byly neomezené¹¹. V roce 2004 se uskutečnilo referendum, které zrušilo omezení funkčního období. Do parlamentu se díky zmanipulovaným volbám nedostal jediný představitel demokratických stran. Administrace prezidenta přebírala funkce bývalé komunistické strany (vládla a zabývala se ideologicky-programovou činností)¹². Občanská společnost byla pod stálou kontrolou a stávala se ovladatelnou. Docházelo k zatýkání lidí a opoziční strany byly přísně zakazovány. Byla také pozastavena činnost více než 150 organizací. Zesílil proces monopolizace prostředků. V roce 2005 se začala politická společnost bouřit a docházelo k demonstracím. V roce 2006 byly hlavním bodem přípravy na prezidentské volby. Kandidáti byli vybíráni na nejnepravděpodobnějších místech (na ulici, v lese...). Ve volbách opět zvítězil A. Lukašenko (asi s 83 % hlasů). Proti zfalšovaným výsledkům se demonstrovalo několik následujících dní. Bělorusko se tak stalo poslední diktaturou v Evropě, což vyvolalo znepokojení na Západě v oblasti lidských práv (Sahanovič – Šybieka 2006: 214–219).

2.2.4. Situace v Bělorusku dnes

V souvislosti s předchozím vývojem pokročila i mezinárodní izolace země, jejíž aktivnější vnější vztahy se omezily na Rusko. Významnou roli začala hrát i Praha, která se stala útočištěm mnoha běloruských emigrantů a sídlem Běloruského centra. Lukašenko však začal obviňovat nejen nejbližší sousedy, ale především Západ z integrace do běloruských věcí a zároveň komplikoval činnost pozorovatelských misí (KBSE) a charitativních organizací. I přes bližší vztahy s Ruskem vyvolávalo v Moskvě nervozitu porušování občanských práv v Bělorusku. Rusko se však začalo přibližovat i Západu a po zvolení nového prezidenta (V. Putina) se sblížení s Běloruskem zřetelně zpomalilo (nově se

¹¹ Bělorusko bylo jediným evropským státem, který trestal občany odnětím svobody za pomluvu prezidenta.

¹² Ideologie byla zařazena i do učebních osnov.

obnovilo až roku 2002 – 2003). Západ dával najevo svou neochotu dále považovat Lukašenka za legitimního prezidenta a dokonce jej ani v roce 2002 nepřizval na summit NATO (který se konal v Praze)¹³. Tím byl uzavřen přístup běloruských režimních elit do demokratických zemí (Řezník 2003: 96).

Ve snaze zlepšení svého mezinárodního postavení v roce 2008 Lukašenko propustil všechny vězně, které Evropská unie a Spojené státy americké považovaly za vězně politické. Evropská unie navzdory vládním zákrokům proti opozičním kandidátům v zářijových parlamentních volbách (2008) projevila silný zájem o zlepšení vzájemných vztahů s Běloruskem a Lukašenkovi bylo po 13 letech zákazu vstupu povoleno navštívit EU. Bělorusko se rovněž zapojilo do programu Východního partnerství EU. Lukašenko však mezitím zahájil novou vlnu zákroků a procesů s opozicí, jejíž aktivisty označil za „nepřátele běloruského národa“. V únoru 2009 režim zatkl nové politické vězně a dále rozháněl násilnými prostředky demonstrace a bránil médiím podávat o těchto událostech zprávy (Civic Belarus 2010). V roce 2010 se konaly další prezidentské volby, ve kterých získali Lukašenkovi protikandidáti jen několik málo procent. Opozice označila volby za zmanipulované, následovaly pokojné demonstrace, které režim tvrdě rozehnal a hlavní představitelé (včetně několika prezidentských protikandidátů) uvěznil. Volby byly dle hodnocení OBSE/ODIR v rozporu s mezinárodními standardy, což mělo za následek neuznání legitimacy A. Lukašenka jako prezidenta Běloruské republiky demokratickými státy (Freedom House 2010)

2.3. Čína

V Číně docházelo k omezování svobod po nastoupení Mao Ce-tunga (1893) do čela státu. Před tím, než získal moc, probíhal v zemi chaos po mnohaletých občanských válkách a japonské okupaci (1937–1945) (Balík – Kubát 2004: 158–160).

2.3.1. Vývoj Čínské lidové republiky

Od 50. let vedla Čínu komunistická strana, která chtěla vyvést zemi

¹³ Lukašenko nedostal ani od českých orgánů vstupní vízum do země.

z kritického období – z hospodářského kolapsu, z politického rozpadu a z vojenské vlády k vládě civilní (Liščák 2002: 150). Byl vydán zákon o pozemkové reformě – byl zkonfiskován a přerozdělen majetek statkářů a „byrokratických kapitalistů“ k zajištění industrializace země (Balík – Kubát 2004: 158–160). Činnost komunistů se začala přitvrzovat a začal se také zvětšovat vliv SSSR. Vůdce Mao Ce-tung často navštěvoval Moskvu, kde bylo zpracovááno několik smluv o přátelství a spojení¹⁴. Čínská armáda se začala reorganizovat podle sovětského vzoru, SSSR technicky vypomáhal a dodával zařízení a hrál roli i v čínské zahraniční politice (Liščák 2002: 151–152).

2.3.2. „Velký skok vpřed“

Období přechodu k socialismu zahájilo rychlou industrializaci země. Zahraniční politika země se v mezinárodních záležitostech začala postupně omezovat na militantní a izolacionistické přístupy (díky zkušenosti s válkou v Koreji). Čína postupně zvyšovala i svou mezinárodní prestiž a čínsko-sovětské vztahy se začaly ochlazovat (Liščák 2002: 153–155). Po vyhlášení tzv. „Velkého skoku“ (1958-61) byl kladen důraz na vedení vědců a techniků, kteří byli „nebezpeční“ svými politickými názory. Základem byla přeměna přebytku pracovních sil pomocí radikální reorganizace zemědělské výroby na výrobní sílu. K vytvoření lepšího výsledku byly zřízené „lidové komuny“. Počátkem 60. let byla vypracována řada politických dokumentů ve snaze vyvést zemi z rychle rostoucí krize. Komuny byly redukovány, kolektivní systém se zcela zhroutil, bylo obnoveno soukromé vlastnictví. Největší opatření Mao Ce-tunga se týkalo Čínské lidové osvobozené armády, aby popularizoval maoistickou ideologii mezi poměrně nevzdělanými vojáky¹⁵ (Liščák 154–155).

2.3.3. Maoismus

Maoismus byla čínská verze marxismu-leninismu a stal se i inspirací pro mnoho rozvojových zemí. Základní formou revoluční aktivity byl ozbrojený boj

¹⁴ Později však začaly vznikat pochyby o sovětské vůli pomáhat Číně a začalo omezování přímé sovětské kontroly v Číně. Např. úplné stažení sovětských vojáků z Port Arthuru.

¹⁵ Byla vydána i tzv. „malá rudá knížka“ Maových citátů, kde byly zapsány Maovy myšlenky. Tento prostředek se velice osvědčil, a proto všichni lidé měli nakázáno se od armády učit. V té době vyšlo asi 35 milionů výtisků tohoto díla.

(který nese podobu lidové války). Podle Maa „vyrůstá politická moc z hlavní pušek“ a zdrojem moci je síla. Hybnou silou revoluce je rolnictvo nikoli proletariát¹⁶ a kladl veliký důraz na úlohu lidových mas. Sám Mao Ce-tung měl silný sklon k anarchismu, což se projevilo hlavně na „Kulturní revoluci“, kde se ukázal i jeho odpor vůči autoritám. Komunistická strana Číny měla vedoucí úlohu, ale byla stále pod kontrolou lidových mas (činnost ostatních politických stran byla zakázána). Tato ideologie také pokládala za velice nebezpečné teoretické znalosti a byla ve své podstatě antiintelektuální. Mao si kolem sebe vytvořil velice silný kult osobnosti¹⁷. Byl považován za „spasitele Číny“, který byl dědicem tradic císařské Číny a používal jediné oslovení „předseda Mao“ – byl také zbožšťován a jeho osobnost byla taková, kterou měli jen čínští císaři. Jeho vůle byla zákonem a jeho rozmary byly oficiální interpretací státní politiky. Mezi hlavní nástroje represí patřily koncentrační („převýchovné“) tábory, mučení a tresty smrti. Veškerá půda a podniky byly ve vlastnictví státu, masovou komunikaci zajišťoval stát a strana. Byl zahájen boj proti náboženství (hlavně proti buddhismu) a povoleno jen neuctívání žádného boha (Balík – Kubát 2004: 109–112, 158–160).

2.3.4. „Kulturní revoluce“

Na podzim roku 1965 se polarizovaly spory o směr politiky, což spustilo i lavinu útoků na kulturní osobnosti a tím se zvedla „velká proletářská kulturní revoluce“. Dále probíhalo odstraňování vedoucích kádrů, kteří byli trestáni za ideologické prohřešky z minulosti a za údajné chyby v usuzování. Vše řídila skupina okolo vůdce Mao Ce-tunga a později měla vůdčí roli i armáda. Mao si stanovil čtyři cíle revoluce. Mezi nimi např. očistit komunistickou stranu, či provést několik politických změn ve školství, zdravotní péči a kultuře. Organizoval masivní mobilizaci mládeže do tzv. „rudých gard“, poté uzavřel všechny školy. Různé frakce gard však bojovaly i proti sobě navzájem, proto často docházelo k anarchii, teroru, což začalo přerůstat v chaos (Liščák 2002: 155–156).

V roce 1968 byla „kulturní revoluce“ ukončena a bylo přijato několik opatření

¹⁶ „Zakládat vesnická střediska odporu, obklíčit města venkovem“.

¹⁷ „Slunce září jasně, ale mnohem jasněji září Maovy ideje“.

k obnovení pořádku a normálního stavu ve společnosti¹⁸ (Liščák 2002: 156–158).

V roce 1972 dostal Mao Ce-tung vážný záchvat mrtvice a projevil se u něj rakovina. Tím vzrostla nejasnost ohledně jeho nástupnictví. „Kulturní revoluce“ definitivně skončila vůdcovou smrtí v říjnu roku 1976 a měla ohromné důsledky nejen na množství lidí na venkově, ale na čínský systém jako celek (Liščák 2002: 158–159).

2.3.5. Situace v Číně dnes

V 90. letech začala Čína, po několika letech demonstrací a po problémech „jedné Číny“, znovu obnovovat své mezinárodní postavení. Po rozpadu SSSR a pádu komunismu v Evropě začali být i čínští vůdci hluboce zneklidněni. Vztahy s Taiwanem se často měnily - někdy se oteplovaly, pak zase přišlo ochlazení. V 90. letech a na přelomu tisíciletí bylo k Číně připojeno několik území (Liščák 2002: 161–162).

V současnosti je od roku 2003 v čele státu ChuŤin-tchaa. V této době začaly být řešeny problémy zejména v sociální oblasti. Vláda vytvořila koncept s názvem *harmonická společnost*, který slibuje fúzi socialismu a demokracie, vládu práva. Tato administrativa byla vůbec první v historii ČLR, která začala otevřeně podporovat náboženství, a to zejména buddhismus a taoismus, které vidí jako tradiční součást čínské kultury. Někteří zahraniční pozorovatelé označují aktivitu čínské vlády za další pokus o namalování falešného obrazu, neboť v zemi neustále probíhají masové represe, cenzura informací a zabíjení jako v předchozích obdobích. Pokračují také restriktce proti určitým náboženským skupinám tzv. „boj proti zlým kultům a podobně je na tom také sporná otázka Tibetu (Liščák 2002: 162).

„Harmonická společnost“ a vláda práva, která je režimem propagována, je vzhledem ke skutečným událostem v Číně chápána rovněž jako pouhý politický manévr na okrášení obrazu země. Dokonce i ekonomický růst je podle znalců vykoupen devastací životního prostředí a pošlapáváním lidských práv.

¹⁸ Mládež před nastoupením na univerzitu musela několik let manuálně pracovat, mladí lidé byli posíláni na venkov, byla přijata politika podpory soběstačnosti v potravinách – přijato především kvůli rolníkům, kterých se asi nejvíce „kulturní revoluce“ dotkla.

Skutečná demokracie a vláda práva, ani svoboda projevu, svoboda víry a šíření informací není v Číně fakticky povolována a ani umožněna. Přesto, že je v čínských zákonech ustavena, dochází k nespravedlivému uvěznění novinářů, kteří o situaci v Číně píší (Amnesty International 2013).

3. Vztah České republiky ke Kubě

Vztahy Čechů a Kubánců se začaly prohlubovat již od 17. století, kdy se na ostrov dostali první Češi. Hlavním bodem pro navázání a udržení styků byl obchod. Po vzniku Československé republiky patřila Kuba k jednomu z prvních států, které navázaly s novým středoevropským státem diplomatické styky. Mezi zeměmi probíhal zvláštní a specifický přátelský vztah, který se vymykal oficiálním relacím mezi státy socialistického tábora (oba státy si byly vzájemnou oporou v dobách své komunistické éry). Po 90. letech se ale vztah začal měnit, jelikož se Česká republika přenesla přes svou negativní minulost a přešla k demokratickému způsobu vlády. Kuba, ale zůstala v socialistickém zřízení a dále zde pokračovalo omezování lidské svobody a lidských práv. Právě toto ostře kritizovaly a vyhrazovaly se proti tomu instituce České republiky a kritiky režimu zhoršily vzájemné vztahy obou zemí (Opatrný 2002: 87–88). Také díky své komunistické minulosti má Česká republika lepší náhled na situaci na Kubě a proto se zasazuje o udržování vzájemných vztahů, jelikož by to mohlo vést ke zlepšování poměrů na tomto ostrovním státě.

3.1. Z pohledu Ministerstva zahraničních věcí

Česká zahraniční a lidskoprávní politika prošla celou řadou proměn od překonávání a usměrňování jistého idealismu. Právě zkušenost České republiky s komunistickým režimem a následným přechodem k demokracii je jedním z hlavních důvodů současné politiky této země vůči Kubě. V oblasti lidských práv a demokratizačních trendů se ČR stává stále silnější na globální úrovni. Problémovou otázkou je, zda usilovat o změny na Kubě formou hlubší spolupráce s režimem či formou izolace a přerušování vztahů (MZV ČR nedatováno).

Již dříve byla bývalá ČSR velice aktivním ekonomickým partnerem Kuby a

v průběhu mnohaletých kontaktů mezi zeměmi vzniklo obrovské množství (často i emocionálně bohatých) vazeb na mezilidské úrovni (Pštross 2004: 216).

K prvnímu samostatnému projevu ČR v angažovanosti ve prospěch lidských práv na Kubě, došlo na mezinárodním fóru až koncem 90. let, kdy došlo mezi EU a USA k rozporu ohledně ekonomické izolace Kuby. Do té doby nebyla nucena ČR zaujímat oficiální samostatné stanovisko a česká zahraniční politika spíše sledovala linii demokratických zemí v Evropské unii. V průběhu 90. let však česká diplomacie nestála mimo podporu kubánské demokratické opozice a to se občas nevyhnulo příležitostným konfliktům s kubánskými úřady – to mělo negativní dopad na formální diplomatickou rovinu. Naštěstí vše zůstalo mimo rovinu ekonomických vztahů (Pštross 2004: 215).

Ministerstvo zahraničních věcí se v období působení ministra Jana Kavana (1998-2002) dostalo do rozporu s ideami prezidenta Václava Havla, který se zaměřoval na dodržování lidských práv. Ministr Jan Kavan nevěnoval pozornost kulturní dimenzi české zahraniční politiky, spíše se zaměřil na přiblížení se České republiky k EU a prohloubení mezinárodních vztahů. Zvláštní pozornost věnoval i Balkánu, kdy ČR „jako nadcházející člen organizace NATO a EU, musí přispívat ke stabilizaci a mírovému rozvoji v této oblasti“. Více než problémy v komunistických zemích v Evropě i mimo ní, se zajímal o zapojení ČR do mezinárodních organizací a o zajištění bezpečnosti ČR (Ort 2005: 310–311).

V roce 2000 hovořil ministr zahraničních věcí Jan Kavan na zasedání Komise OSN pro lidská práva o úloze lidských práv v české zahraniční politice. I v tomto projevu se věnoval pouze etnickým problémům v Evropské unii. Tohoto roku na Valném shromáždění OSN však ministr Kavan hovořil o několika hlavních mezinárodních problémech (bezpečnost, spolupráce, solidarita...). Velkou část věnoval i lidským právům a oblastem, kde dochází k jejich porušování a zdůraznil, že právě OSN by se těmito problémy měla prioritně zabývat. Zde také připomenul, že právě ČR se snaží, aby otázka lidských práv byla co nejlépe zajištěna. Ve svém projevu kritizoval neúčinné ekonomické sankce, zvedené i vůči Kubě, při kterých bylo postiženo především nevinné obyvatelstvo (Ort 2005: 329–335).

Kvůli dobrým vztahům obou zemí Kuba až do roku 2001 nezasahovala proti

emisarům různých českých humanitárních organizací poskytujících pomoc kubánským disidentům (kubánské úřady zasáhly až po příjezdu I. Pilipa a J. Bubeníka, kteří zastupovali americkou organizaci Freedom House). V lednu 2001 zadržela kubánská bezpečnost dva české občany, bývalého ministra I. Pilipa a M. Bubeníka, kteří se na ostrově snažili monitorovat situaci proticastrovské opozice, ale nevystupovali jako oficiální reprezentanti České republiky. V celé kauze se angažoval P. Pithart, který F. Castrovi adresoval dopis se žádostí o propuštění obou uvězněných spoluobčanů a koncem ledna odletěl do Havany, kde zahájil sérii jednání, která vyvrcholila schůzkou s hlavou státu. Dosáhl sice Pilipova a Bubeníkova osvobození, ale nedokázal rozptýlit Castrovu averzi vůči Praze (Vláda ČR 2008a). Celá aféra měla jeden kladný efekt: po dlouhé době došlo k přímému kontaktu oficiálních míst, aniž by se změnil stav vzniklý po rozpadu ČSR, kdy slovenská strana využila starších kontaktů k udržení obchodních vztahů (Opatrný 2002: 88).

V roce 2003 se zvedla nová vlna represí namířená proti kubánské politické opozici. Místopředseda vlády a ministr zahraničí C. Svoboda ostře odsoudil situaci lidských práv na Kubě a vyzval k zastavení represí. To bylo spouštěčem pro vyzvání Kuby ze strany ČR „k respektování mezinárodních závazků a povinností při ochraně lidských práv s důrazem na dodržování pravidel spravedlivého a nestranného soudního řízení“. Česká republika zároveň vyzvala Kubu, aby přistoupila k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech včetně opčního protokolu. C. Svoboda také vyzval ve svém projevu na Valném shromáždění OSN (v roce 2003) k propuštění politických vězňů v různých částech světa (především na Kubě) (Pštross 2004: 224). Také K. Schwarzenberg, jako ministr zahraničních věcí, se věnoval porušování lidských práv v komunistických zemích i mimo Evropu. V roce 2009 došlo u příležitosti zasedání Valného shromáždění OSN, k oboustrannému jednání mezi ministry zahraničních věcí ČR (za ČR ministr K. Schwarzenberg) a Kuby. Jednání se týkalo postupné nápravy vzájemných vztahů, řešení otázky kubánského dluhu vůči ČR a případného poskytnutí české rozvojové pomoci (Zbořil 2010: 428).

Česká republika udržuje s Kubou i nadále diplomatické styky, zároveň doufá

v brzkou změnu společenských poměrů v zemi směrem k demokratickému politickému uspořádání, vládě práva a fungující občanské společnosti. Motivacemi pro postoj ČR je snaha o konstruktivní zahraniční politiku a přesvědčení (které vyplývá z vlastní zkušenosti ČR s komunistickým režimem), že demokratické politické uspořádání či fungující občanská společnost jsou předpokladem pro kvalitní život obyvatelstva každé země (MZV ČR nedatováno).

3.2. Vztah prezidenta ČR

Jednou z nejznámějších osobností – známou ve vnitrostátních i mezinárodních kruzích – která se zabývala problematikou porušování lidských práv, byl bývalý prezident, disident a ochránce lidských práv - Václav Havel. Právě lidská práva a globální odpovědnost za jejich dodržování jsou hlavním tématem tohoto představitele. Základem jeho myšlení je odpovědnost každého jedince za dodržování základních lidských práv kdekoli na světě. Aktivně přispěl pomocí svých mezinárodních kontaktů k osvobození řady vězňů, podporoval činnost Amnesty International, nadace Člověk v tísni a další. V oblasti dodržování lidských práv se angažoval především na Kubě a v Bělorusku (Vidlák 2003). Právě podobnost ČR a Kuby, s historickou zkušeností s komunismem a potlačování lidských práv, bylo jedním z hlavních důvodů, proč se Václav Havel zaměřil právě na podporu disentu na tomto ostrovním státě. Propagoval demokratizaci na základě přátelství a spolupráce s kubánským lidem. Ani po skončení ve funkci prezidenta ČR nepřestal vykonávat činnosti spojené s podporou disentu na Kubě. V roce 2006 poslal dopis Raúlu Castrovi, kde vyjádřil své znepokojení nad současnou politickou situací. Dokument podepsalo i mnoho evropských státníků, se kterými právě v oblasti lidských práv spolupracoval (Prunerová 2006). Za svou činnost v oblasti lidských práv získal několik ocenění nejen v Evropě, ale i mimo ni. Kvůli své podporující činnosti, kterou směřoval ke kubánskému disentu, zlepšoval vztahy obou zemí nejen za svého života, ale i po své smrti. Kubánská opoziční společnost stále udržuje kontakt s českými médii a bere českou společnost za vzor, který se dokázal dostat z komunistické minulosti (Knihovna Václava Havla 2012).

Prezident Václav Klaus a jeho kancelář se v oblasti lidských práv angažovaly

omezeně. Ostatně prezident ani neřadil lidská práva mezi priority české zahraniční politiky (Bílková 2009: 337). Václav Klaus, jako prezident ČR, spíše prosazoval ekonomické než lidskoprávní názory. Stejně tak působil i jako předseda vlády. Snažil se o rozšíření českých trhů do zahraničí a to i na trhy nedemokratických zemí – Kuby, Sýrie. Přes své ekonomické priority podporuje transformaci Kuby od nedemokracie, i když je skeptický k tomu, že je zde možné nastolit demokracii (Klaus V. 2007).

Bývalý prezident Václav Havel se k porušování lidských práv stavil s odporem a nebral v úvahu ani to, jak nám mohou nedemokratické státy pomoci ke zlepšení ekonomické situace. S odstupem času a s výměnou hlavy českého státu, se změnila i politika a postoje k lidským právům a jejich porušování. Současný prezident Miloš Zeman je totiž přesvědčen, že „export a zahraniční investice českých firem by v zemích porušujících lidská práva, neměly být omezovány přílišným akcentem na ochranu lidských práv“. Současný prezident se nestaví ani proti „přátelským“ návštěvám kontroverzních státníků. Do ČR měl letos přicestovat uzbecký prezident a M. Zeman s ním chtěl uzavřít několika miliardový kontrakt¹⁹. Podle českého prezidenta by ČR pomohl právě obchod i s nedemokratickými zeměmi, které porušují lidská práva, ČR by tak získala větší možnost exportovat a uplatnit se i na jiných trzích (Novinky.cz 2014).

3.3. Vztah parlamentních politických stran ČR

Vyhraněný postoj měla ČR ke komunistickému režimu na Kubě již od 90. let. Výraznou podporu však projevoval Václav Havel jako tehdejší prezident. Vláda a parlament se v oficiální linii zahraniční politiky k tomu příliš nevyjadřovaly (Hrabálek – Majerčík – Smekal 2009: 156). Až v roce 1999 schválila vláda premiéra M. Zemana „Bezpečnostní strategii České republiky“, která zvětšila význam ekonomického rozvoje státu, zajištění rozvoje demokracie a ochrany lidských práv (Ort 2005: 316), s tím se začala rozvíjet debata v oblasti podpory dodržování lidských práv v komunistických režimech i mimo Evropu.

¹⁹ Proti této návštěvě se však zvedla vlna kritiky ze strany nevládních organizací a s uzbeckým prezidentem se odmítl setkat i premiér Bohuslav Sobotka.

V roce 2003 se tehdejší předseda vlády V. Špidla, setkal v USA s představiteli kubánských exilových organizací a bývalými politickými vězni (Zbořil 2010: 424). Další setkání uskutečnil tehdejší premiér M. Topolánek, který se v roce 2008 setkal s ministrem obchodu USA (C. Gutierrézem). Oba představitelé spolu probírali současnou politickou situaci a oba ocenili reformní kroky, které zahájil R. Castro. Při této návštěvě byla opět zdůrazňována podpora ČR směrem k představitelům kubánské opozice. Zástupce USA poznamenal, že USA spolupracuje v této oblasti právě s Českou republikou, jelikož ČR se může stát cenným zdrojem informací o transformaci z totalitního režimu k demokracii, neboť si prošla podobnou zkušeností (Vláda ČR 2008b).

V roce 2005 navštívil Kubu senátor Karel Schwarzenberg, kde se setkal se zástupci demokratické opozice a s rodinami uvězněných politických vězňů. Cílem cesty bylo vyjádřit podporu občanské společnosti a oznámit ostatním členům ICDC informace o situace v oblasti politiky a lidských práv na Kubě (Sekretariát ICDC 2005). Karel Schwarzenberg nejen jako senátor, ale i jako ministr zahraničních věcí často ostře kritizoval zacházení s vězni v Guantánamu (Klepárník 2009: 203).

Za podpory organizace ICDI vycestovali na Kubu v roce 2006 senátor Jaromír Štětina a poslanci Petr Bratský a Táňa Fischerová. Cílem cesty bylo setkání s významnými osobnostmi kubánské demokratické opozice, rodinami politických vězňů a dalšími skupinami občanské společnosti, které jsou potřebným důkazem solidarity pro navštívené a zároveň jsou nejlepším zdrojem informací pro tyto evropské politiky (Člověk v tísni 2006).

Před rokem 2008 stále chyběla v české zahraniční politice komplexní a ucelená koncepce lidskoprávní zahraniční politiky. Ani v roce 2008 se tato oblast nestala předmětem politické debaty. Zařadit se jí snažil předseda Legislativní rady vlády C. Svoboda (KDU-ČSL), jeho iniciativa se však dostala pouze do výměny názorů s ministrem ZV ČR K. Schwarzenbergem. C. Svoboda (a část KDU-ČSL, která se snažila podporovat lidská práva a bojovala za propuštění politických vězňů na

Kubě²⁰) kritizoval vládu za to, že polevila ze svého postoje k dodržování lidských práv ve světě (K. Schwarzenberg toto nařčení odmítl a spor tak byl ojedinělou událostí české politické scény) (Bílková 2009:327–328).

Poté se vztah parlamentu ČR k oblasti lidských práv kladně změnil. Mnoho poslanců začalo přímo podporovat demokratickou opozici na Kubě a pořádat různé návštěvy do této země. Společnost Člověk v tísni také koordinuje agendu Česko-kubánského výboru, mezi členy této organizace patřili například i poslanci Svatopluk Karásek, Karel Schwarzenberg, či Ivan Pilip. Hlavním cílem České-kubánského výboru je propuštění politických vězňů (ICDC 2005).

I přes odpor vůči kubánskému komunistickému režimu ze strany několika jednotlivců, ale i politických stran, se Komunistická strana Čech a Moravy netají svými sympatiemi k socialistickému zřízení na Kubě (Fürst 2010: 140).

ČSSD a její představitelé vyjadřují podporu na ochranu lidských práv. Současný premiér B. Sobotka (ve funkci od ledna 2014) již několikrát zdůraznil, že právě lidská práva a jejich dodržování jsou hlavní prioritou ČR (i proto se ČR angažuje na mnoha mírových operacích, které pomáhají předcházet konfliktům a vedou ke stabilitě v konfliktních zemích) (ČT 24 2014).

3.4. Vztah ČR ke Kubě v rámci organizací

Česká republika je od roku 2004 členskou zemí EU a jako taková je spoluvůrcem zahraniční politiky EU, včetně vztahů s Kubou. Nejen ČR, ale i další země střední a východní Evropy měly zkušenost s komunistickým režimem a následným přechodem k demokracii, proto se i v jejich koncepcích zahraniční politiky se objevuje Kuba a země s nedemokratickým režimem, jako problém, který by se měl řešit. Nicméně se postoje členských zemí EU, které před rokem 1990 patřily do sovětského bloku, vůči Kubě dosti liší. Vnitropolitická situace v členských zemích EU určuje postoj každé země ke všem zahraničněpolitickým otázkám, tedy i ke Kubě. Politický dialog mezi Evropskou unií a Kubou stále

²⁰ Projekt KDU-ČSL spočíval v tom, že každý den (po dobu jednoho měsíce) na svých webových stránkách vyvěsila strana fotografii jednoho politického vězně se jménem, povoláním a datem a důvodem odsouzení. Strana tak chtěla rozbourit debatu o Kubě u veřejnosti, což se bohužel nepodařilo.

probíhá a ČR se aktivně podílí na jeho přípravě. ČR patří k jedněm z nejhlasitějších kritiků kubánského režimu a k zastáncům tvrdého přístupu k němu (Hrabálek – Majerčík – Smekal 2009: 158). Situaci na Kubě sleduje co nejpozorněji, aby mohla co nejdříve zakročit proti nedemokratickému režimu. Postoj ČR v rámci dialogu přitom plně odráží dlouhodobou politiku ČR vůči Kubě. Česká republika jako jedna z členských zemí EU, představuje tedy jeden hlas v rozhodovacích procesech na půdě EU. Bohužel možnost ovlivňovat proces transformace na Kubě, nemá příliš velkou váhu ani EU natož malá země, jako je Česká republika (MZV ČR nedatováno).

Česká republika se v rámci EU řadí k zemím s principiálním přístupem ke kubánskému režimu, současný režim nepovažuje za demokratický a doufá v jeho změnu demokratickou cestou, která musí vzejít ze samotné kubánské společnosti. Svůj postoj pak ČR promítá do všech rozhodovacích procesů ohledně budoucnosti politiky EU vůči Kubě (MZV ČR nedatováno).

ČR, jako jeden ze členů Komise OSN (v letech 1999, 2000 a 2001), předložila návrh rezoluce vyzývající ke zlepšení situace na Kubě v otázce ochrany lidských práv, odpovědi byly protesty z kubánské strany. Na základě toho oba státy (v roce 2000) zavedly víza pro občany druhého státu (Zbořil 2010: 421).

Česká republika svou pomoc poskytuje i přes nevládní organizaci ČR Člověk v tísni. Člověk v tísni se dlouhodobě podílí na podpoře kubánského disidentského hnutí a nezávislých novinářů, a to jak z vlastních prostředků, tak i ve spolupráci s ostatními mezinárodními organizacemi. V roce 2006 uspořádala společnost Člověk v tísni ve spolupráci s organizací Reportéři bez hranic fotografickou výstavu věnovanou kubánským politickým vězňům a především boji manželek a matek tzv. Dam v bílém²¹ (Damas de Blanco) za propuštění svých mužů a synů. Často se pořádají na podporu Kuby i konference, např. v květnu 2006 pořádal Sekretariát ICDC (Internacional Committee for Democracy in Cuba) ve spolupráci s Člověkem v tísni konferenci v Pražském domě v Bruselu s názvem „Evropa pro Kubu: Nová politika Evropské unie a jejích členských států vůči Kubě“. Hlavním

²¹ Od roku 2004 se každoročně konají v Praze protestní demonstrace u příležitosti výročí masivního zatýkání politikých odpůrců kubánského režimu (konané 2003).

cílem konference bylo poukázat na současnou situaci lidských práv na Kubě a především na důsledky a nedostatky politiky EU a představit doporučení pro evropské politiky (Člověk v tísni 2006).

Jednou z dalších hlavních organizací, ve které se ČR podílí při podpoře lidských práv na Kubě je členství v ICDC. Tato společnost podporuje přeměnu Kuby v demokratickou zemi po vzoru ČR (kdy zde změna nastala bez krvavých převratů či revolucí a nepokojů). Sekretariát organizace inicioval vytvoření neformální sítě nevládních organizací, které pracují s nezávislou občanskou společností na Kubě (Kolář 2008). Organizace pořádá konference mezinárodního významu (např. kampaň SOS Kuba – humanitární pomoc pro rodiny kubánských politických vězňů, či setkání představitelů vládního i nevládního sektoru ve spolupráci se švédskými nadacemi, které podporují lidská práva a demokracii na Kubě - Swedish International Liberal Center, Christian Democratic International Center a Olof Palme International Center) (ICDC 2005).

Díky přímé podpoře organizací jako je ICDC či Člověk v tísni se z Kuby dostanou desítky novinových článků v českém, evropském i kubánském tisku a ke zmapování současné situace pomáhá i podrobná databáze situace politických vězňů a represí na Kubě Úspěchem bylo i vytvoření sítě evropských nevládních organizací zabývajících se Kubou. Do té doby nekoordinované aktivity evropských organizací se podařilo zkoordinovat na základě vzájemné spolupráce, nastavení komunikace a sdílení potřebných informací (Člověk v tísni 2006).

3.5. Rozpor mezi lidskoprávními a ekonomickými zájmy

Ekonomické vztahy se začaly v 17. století. Vztahy se zlepšovaly především díky obchodu se třtinovým cukrem. Díky tomuto třtinovému cukru se začaly postupně stavět cukrovarské podniky i v Praze (to však ohrožovalo české producenty cukru a Kubu brali jako nebezpečného konkurenta). Po vzniku Československé republiky obchod se třtinovým cukrem i nadále pokračoval a v Praze proběhla jednání o zabránění konkurenčního boje (Opatrný 2002: 86).

Obě země se neustále podporovaly i přes problémové politické situace na jedné

či druhé straně. Česká (či Československá) republika stále udržovala dobré obchodní i politické vztahy s Kubou. Za druhé světové války žila například v Havaně skupina československých emigrantů. Změna ale přišla s rokem 1959 – poté co se F. Castra přiklonil k SSSR a komunismu. Z Kuby odešla část kubánské inteligence do emigrace a na její místo nastoupili čeští odborníci. Řada kubánských studentů a dělníků odešla do Československa (Opatrný 2002: 87–88).

V 90. letech, poté co Česká republika přednesla (opakovaně) návrh rezoluce odsuzující porušování lidských práv na Kubě. Kubánská úřední místa začala označovat Českou republiku za „pohůnka“ USA (Opatrný 2002: 88) a spolupráce a dobré vzájemné vztahy se začaly zhoršovat. Česká republika začala prosazovat i různé rezoluce k izolaci Kuby v oblasti obchodu. V červnu 2007 Česko neprosadilo opětovné zavedení diplomatické izolace kubánské politické elity a neuspělo ani s požadavkem dlouhodobé unijní strategie vůči Kubě. Naopak se v tomto roce setkal Raúl Castro se španělským ministrem zahraničí a oba se shodli na obnovení vzájemných kontaktů. Tento počín Praha ostře kritizovala a opět upozornila na problém politických vězňů. I přes četné protesty České republiky a několika dalších (převážně postkomunistických) států se EU rozhodla v roce 2008 zrušit sankce vůči Kubě (Nálevka 2009: 124). Paradoxně i přes kritiku ČR směřovanou ke Kubě spolu obě země stále udržují obchodní kontakty – i když ne v intenzivní míře.

Humanitární pomoc ČR směrem ke Kubě je rozporuplnou oblastí. Po zasažení této ostrovní země ničivými hurikány (v roce 2008) nabídla ČR Kubě pomoc, s tím ale kubánská vláda dlouhou dobu otálela. Poté přijala a souběžně s tím, souhlasila s navázáním formálního politického dialogu. Zde se ukázalo, že rozhodujícím hlediskem poskytování pomoci ČR, jsou potřeby postižené země a nehraje zde roli, zda jde o demokratickou, či nedemokratickou zemi (Klepárník 2009: 199).

V oblasti ekonomických a lidskoprávních zájmů se snaží Česká republika prosazovat oblast podpory lidských práv. ČR také vytváří mnoho projektů na podporu Kubánského režimu. Několik z nich se týká i kubánské opozice a nezávislé občanské společnosti. Přímou podporu na Kubě organizuje společnost

Člověk v tísní spolu se sekretariátem Mezinárodního výboru pro demokracii na Kubě. Většinou jde o cesty novinářů a dobrovolníků distribuujících humanitární pomoc, ale i o významné osobnosti veřejného života (ze strany českých i evropských představitelů) (Člověk v tísní 2006). Programy na podporu opozice mají za úkol informovat českou, evropskou a světovou veřejnost o situaci v zemi. Podporují svobodné aktivity na Kubě, spolupracují na ovlivňování politiky členských států EU vůči kubánskému režimu, či předávají zkušenosti evropských postkomunistických zemí a pomáhají připravovat Kubu na nenásilnou transformaci ke svobodné společnosti (Člověk v tísní 2006).

V poslední době se na Kubě přeci jen politické i ekonomické změny dějí. Realitou, kterou vnímá i ČR, je mohutné propouštění politických vězňů či zárodky ekonomických reforem. Otázka dalšího vývoje je nicméně složitá, Česká republika prosazuje především hlubší strukturální změny, které by zaručily zlepšení současné neuspokojivé situace na poli lidských práv (MZV ČR nedatováno).

4. Vztah České republiky k Bělorusku

I přes nevelkou geografickou vzdálenost, či intenzitu kontaktů měřenou s jinými evropskými zeměmi, byly v minulosti styky mezi českými a běloruskými zeměmi spíše sporadické. K jejich viditelnějšímu rozšiřování nedocházelo kvůli politickému a hospodářskému vývoji ve střední a východní Evropě. Obchodní či politické styky probíhaly mezi oběma zeměmi už od středověku a čím dál tím více docházelo k jejich posilování. Největší intenzitě nabraly vztahy v období mezi světovými válkami, kdy se Praha stala prvořadým centrem běloruské politické a kulturní emigrace (Řezník 2003: 97–99).

Po druhé světové válce se obě země nacházely v rámci téhož politického bloku, to se bohužel projevilo i na jejich vzájemných vztazích, kdy intenzita ustupovala v mnoha ohledech. K rozšiřování bilaterálních vztahů docházelo mezi Československem a Sovětským svazem v rámci RVHP. Po rozpadu východního bloku a zániku SSSR nastaly i obchodní změny (Řezník 2003: 99).

Od počátku 90. let se politické vztahy Československa a posléze i České republiky s Běloruskem vyvíjely směrem k bezproblémové spolupráci. I přes

rozdílnost se v mnoha ohledech obě země jako nově konstituované státy z diplomatického a mezinárodně politického hlediska nacházely v podobné situaci. Novým jevem se stala v 90. letech pracovní (z části ilegální) migrace mnoha běloruských obyvatel. Na sílení migrace po roce 2000 reagovala Česká republika zrušením bezvízového styku, který do této doby existoval mezi zeměmi. Recipročně zavedlo vízovou povinnost pro české občany i Bělorusko. Vztahy mezi zeměmi jsou dlouhodobě napjaté, čeští diplomaté byli dokonce před volbami v roce 2006 obviněni z rozvracení pořádku v Bělorusku. Česká média se, i přes nedostatečnou informovanost a nízký zájem lidí, pravidelně negativně vyjadřovala k Lukašenkem zavedených poměrů (Radio Praha 2006).

4.1. Z pohledu Ministerstva zahraničních věcí

Nevládní organizace podporují běloruskou opozici již od 90. let, naproti tomu MZV ani v roce 2001 nenaznačuje nic, co by se týkalo lidskoprávního rozměru bilaterálních vztahů mezi zeměmi (Hrabálek – Majerčík – Smekal 2009: 156). Až od roku 2002 se podílí na posílení demokratických principů politického života v Bělorusku, na podpoře běloruské demokratické opozice, pořádá různá setkání s jejími představiteli a také zaštiťuje organizaci Člověk v tísni. V roce 2000 začalo MZV ČR nabízet stipendia pro běloruské studenty, kteří nemohli z politických důvodů dostudovat v Bělorusku. Praha také přijala několik členů běloruské exilové vlády a několik desítek politických uprchlíků (Plavec 2006).

C. Svoboda, jako ministr zahraničních věcí ČR, se také angažoval v oblasti podpory lidských práv. Při svém projevu na Valném shromáždění OSN v roce 2003 vyzval k propuštění politických vězňů v nedemokratických zemích (Pštross 2004: 224).

V roce 2007 vznikl pod MZV ČR *Odbor lidských práv a transformační politiky*. Součástí tohoto odboru byla i humanitární pomoc a rozvojová spolupráce, či zlepšení oblasti ochrany lidských práv. Součástí odboru byla i ekonomická pomoc v oblasti dotací a humanitární pomoc pro politické vězně a jejich rodiny v nedemokratických komunistických zemích, například v Bělorusku. (Hlaváček 2009: 225–227).

V roce 2008 se pohled MZV ČR na Bělorusko o něco zlepšil, když došlo k propuštění dvou politických vězňů na svobodu. MZV ČR tento krok výrazně ocenilo a považovalo za splnění jednoho z požadavků pro vstup Běloruska do EU (MZV ČR 2008).

V roce 2011 se sešel ministr K. Schwarzenberg s českými nevládními organizacemi, které působí v Bělorusku, kdy s nimi projednával současnou situaci v zemi po prezidentských volbách. Dále se věnoval budoucím vztahům ČR a EU s Běloruskem a rozpracovaly společně spolupráci s dalšími partnery (MZV ČR 2011). K. Schwarzenberg je bytostně spjat s otázkou lidských práv, o která se zasazoval zejména v Evropě. Vyjadřoval podporu politickým vězňům a podnikal zahraniční cesty do zemí, které lidská práva porušovaly. Podporu podle vlivu K. Schwarzenberga vyjadřoval i poslanec Jaromír Štětina. Ten se snažil Bělorusko zařadit do většího vlivu EU a naopak jej vymanit z bližší spolupráce s Ruskem. J. Štětina byl i členem občanských sdružení, která pomáhaly Bělorusku od začátku vlády A. Lukašenka a jeho autoritativní vlády (Štětina 2012). V roce 2012 to bylo 20. let od navázání diplomatických styků s Běloruskem. Při této příležitosti ministr ZV ČR Karel Schwarzenberg diskutoval s ministrem ZV Běloruska o neuspokojivé situaci v oblasti lidských práv v Bělorusku a řešila si i otázka politických vězňů (MZV ČR 2012).

4.2. Vztah prezidenta ČR k Bělorusku

Stále kritičtěji se k Běloruské vládní a prezidentské politice a k porušování lidských práv a občanských svobod začali vyjadřovat i čeští političtí představitelé a úřady.

Česká republika se již od svého vzniku snaží hrát roli aktivního zastánce a podporovatele lidských práv v zahraničí, přičemž tento obraz na mezinárodní scéně výrazně posilovala osobnost bývalého prezidenta Václava Havla, disidenta a bojovníka proti autoritářskému režimu. Koncem roku 2000 přijal tehdejší prezident Václav Havel, který intenzivně podporoval běloruské disidenty, zástupce běloruské demokratické opozice (Plavec 2006). Právě on podporoval vznik občanské společnosti v Bělorusku, protože ona je „nezbytná pro úspěšné

fungování demokracie a hrozbou pro totalitní a nedemokratický režim“. Snažil se také o co největší zviditelnění Lukašenkovy autokratické vlády, co mělo přispět k „otevření očí“ EU a dalších mezinárodních organizací (Havel 2005). Václav Havel ve svém funkčním období několikrát navštívil a přijal představitele demokratické opozice Běloruska.

4.3. Vztah parlamentních politických stran ČR

Role parlamentu ČR v oblasti lidských práv a spolupráce s demokratickou opozicí, je velice důležitá i ve vztahu k Bělorusku. Od roku 1997 začala těsná spolupráce mezi Českou republikou a opozicí v Bělorusku – v tomto roce vznikla v Bělorusku Charta 97 (po vzoru české Charty 77) a od roku 1998 ve spolupráci s oběma komorami parlamentu se začaly nevládní mezinárodní organizace pořádat veřejné akce, vydávaly se články a analýzy k situaci v zemi (Zbořil 2010: 407). Parlament úzce spolupracuje s nevládními a mezinárodními organizacemi na podporu politických vězňů v Bělorusku a snaží se podporovat cestu k demokratizaci této země.

Při návštěvě opozičního demokratického kandidáta A. Milinkieviče v ČR se s ním setkal i tehdejší premiér M. Topolánek, který vyjádřil podporu k činnosti demokratické opozice a podporuje změnu podstaty režimu k demokratizaci a zavedení vlády zákona. Zároveň prohlásil, že poslední volby v Bělorusku pokládá za nedemokratické. V roce 2009 při další návštěvě opozičního vůdce Milinkieviče v ČR se s ním setkal ministr zahraničních věcí (Vláda ČR 2008c).

Na jaře roku 2002 se uskutečnila neoficiální návštěva českého premiéra Miloše Zemana pod záštitou mise Výboru pro mír, demokracii a lidská práva Socialistické internacionály. A. Lukašenko měl zájem o oficiální setkání s českým premiérem, ale ten trval na tom, že se schůzka musí uskutečnit za účasti představitelů běloruské opozice (Zbořil 2010: 406). To však prezident Běloruska odmítl a vzájemné vztahy se tak dostaly do vyslovené diplomatické roztržky. Na základě toho potom česká strana odmítla udělit Lukašenkovi vstupní vízum a umožnit mu tak nevítanou účast na summitu Severoatlantické aliance v Praze, jehož se účastnily hlavy českých i mnoha jiných států. Tento krok byl zdůvodněn

charakterem Lukašenkovy vlády a běloruská strana na něj reagovala ostrými komentáři na Českou republiku a Západ a v roce 2005 také stáhla svého velvyslance z Prahy a vykázala českého velvyslance v Bělorusku (Řezník 2003: 99).

V roce 2004 proběhla v Praze pod záštitou Senátu ČR mezinárodní konference „Bělorusko – náš nový soused“ a v roce 2005 (před volbami v Bělorusku) přijali předsedové obou komor parlamentu (L. Zaorálek a P. Sobotka) a ministr zahraničních věcí C. Svoboda společného opozičního kandidáta A. Milinkieviče – výsledky voleb v Bělorusku později označili (spolu s EU a zástupci USA) za zmanipulované a zfalšované a odmítali jejich uznání (Plavec 2006). Spolupráce parlamentu s demokratickou opozicí pokračuje i na dále, kdy se obě komory parlamentu, nebo i jednotlivci angažují v oblasti lidských práv a podpory rodin politických vězňů v Bělorusku.

V roce 2008 se Česká republika zajímala o Bělorusko především v souvislosti s protirežimními demonstracemi a následným soudním procesem s jejich účastníky. EU navrhla zmírnění ekonomických sankcí vůči autoritářskému režimu. Za ČR vyjádřil opatrné stanovisko vicepremiér pro evropské záležitosti A. Vondra, který zrušení sankcí nepodporoval, jelikož Bělorusko nedalo jediný náznak zlepšení situace v zemi. Na druhou stranu v polovině roku 2008, kladně ohodnotil propuštění několika politických vězňů (Bílková 2009: 335).

4.4. Vztah ČR k Bělorusku v rámci organizací

I v případě Běloruska hraje důležitou roli na poli lidskoprávních aktivit, nevládní sektor. Ke zproblematizování vztahů na mezivládní úrovni, ale zároveň k rozvoji vzájemných vztahů na úrovni nevládní došlo s nástupem A. Lukašenka do čela Běloruska a během jeho autokratické prezidentské vlády. Praha se opět stala jedním z nejvýznamnějších míst běloruské politické emigrace – v roce 1998 v Praze vzniklo Běloruské centrum v rámci společnosti Člověk v tísni, což byl jeden z nejvýznamnějších kritiků Lukašenkovy vlády. Cílem Běloruského centra bylo podporovat rozvoj nezávislých demokratických iniciativ a médií v Bělorusku. Snahou je i poskytovat objektivní informace o dění v zemi a monitorovat

porušování lidských práv tamním režimem. Organizace iniciuje řadu seminářů, stáží a zprostředkovává setkání představitelů demokracie obou zemí. (Plavec 2006).

Organizace Člověk v tísni podporuje lidská práva v Bělorusku od roku 1997. Podporuje občanské skupiny, které jsou utlačované tamním režimem, podporuje rodiny politických vězňů a poskytuje informace o situaci v Bělorusku pomocí dokumentárních filmů... (Člověk v tísni nedatováno).

Česká republika se snažila podporovat Bělorusko i za dob svého předsednictví v EU a komunikovala s demokratickou opozicí, která se obávala především o samostatnost státu (Vláda ČR 2008c). EU v roce 2006 původně zavedla v Bělorusku sankce proti udělování víz běloruským občanům, ale na nátlak ČR a ostatních Evropských zemí s komunistickou minulostí je v roce 2011 zrušila (Zbořil 2010: 407).

Česká republika je také členem organizace Občanské Bělorusko, která byla založena v roce 2004 a má podporovat demokratickou iniciativu a rozvoj občanské společnosti v Bělorusku. Zakladateli byli například Václav Havel, Jan Ruml, Marek Svoboda, Jaromír Štětina a další. Sdružení podporuje nevládní organizace, které v Bělorusku působí ilegálně, a rozvíjí vzájemnou spolupráci s českými partnery. Organizace usiluje o přenesení české zkušenosti se společenskou a politickou transformací do Běloruska (Občanské Bělorusko nedatováno). Tato organizace stále pořádá různé konference a sešlosti, které se týkají porušování lidských práv v Bělorusku. Sdružení v roce 2006 protestovalo proti falšování prezidentských voleb v Bělorusku (Zbořil 2010). V roce 2011 uspořádala tiskovou konferenci, která se týkala politických soudních procesů, kde bylo neprávem a manipulací odsouzeno několik desítek účastníků povolebních demonstrací. Organizace Občanské Bělorusko bohužel nedocílila jejich propuštění, ale alespoň toho, že jim bude poskytována zdravotní a právní pomoc (Občanské Bělorusko 2011).

Další nevládní organizací, která se snaží o demokratickou změnu v Bělorusku, je Svobodné Bělorusko. Tato iniciativa podporuje především transformaci

Běloruska k demokratizaci a snaží se zabránit připojení země k Rusku (Svobodné Bělorusko nedatováno).

4.5. Rozpor mezi lidskoprávními a ekonomickými zájmy

V oblasti obchodu spolupracovaly obě země nejintenzivněji v 60. a 70. letech. Poté se vztahy ochladily a nastalo období vzájemně korektních vztahů (Plavec 2006). Po uznání nově vzniklé samostatné České republiky Běloruskem, byly navázány oficiální diplomatické styky. Vzájemné bilaterální vztahy jsou, s ohledem na vnitropolitickou situaci v Bělorusku, orientovány pouze na vzájemnou obchodní a ekonomickou spolupráci (Zbořil 2010: 408).

Organizace, které podporují demokratickou opozici v Bělorusku a odmítají porušování lidských práv, vydaly rozhodnutí, že mistrovství světa v hokeji v roce 2014, které se mělo konat právě v Bělorusku, bude přesunuto, pokud země nesplní několik bodů, mezi které patří například propuštění všech politických disidentů, jejich rehabilitace a postupné zrušení trestu smrti. Tím vyjádřily podporu neziskové organizace mnoha Evropských zemí a především i česká společnost prostřednictvím Občanského Běloruska a Člověka v tísní (Štětina 2012).

Česká vláda podporuje programy na pomoc běloruské občanské společnosti, nezávislých médií, studijní pobyty běloruských studentů, kteří ve své zemi nemohou studovat (Zbořil 2010: 406). Česká republika zastává ve své zahraniční politice vůči represivním režimům nesmlouvavé postoje, s diktaturami nespolupracuje a podporuje opoziční hnutí. Kvůli vyhraněnému postoji ČR k porušování lidských práv v Bělorusku, spolu obě země neudrží obchodní kontakty (ZÚ ČR v Bělorusku 2013).

5. Vztah České republiky k Číně

Stejně jako u předchozích dvou zemí, i vztahy Čechů a Číňanů mají dlouholetou tradici, která se váže již od středověku. Vztahy byly založené především na obchodním styku, či touze po cestování a poznání „Orientu“. Do roku 1949 se zahraničně-politická situace obou zemí měnila minimálně. Československá politická reprezentace navázala vztahy s vládou v Pekingu ještě

před vznikem nezávislého Československa. Čína v tu dobu byla rozdělena na dva soupeřící režimy. Změna pozornosti se přesunula na vojenskou agendu, obchodní vztahy zůstaly zachované i nadále (ve 30. letech se konečně české firmy začaly prosazovat na čínském trhu), o politickou situaci se československá vláda nezajímala²². Ve 40. letech byly navázány diplomatické styky obou zemí a začaly se rozvíjet i vztahy kulturní. V letech 1947–1947 se vztah obou zemí prohloubil – v té době se obě země potýkaly s hrůzami komunistického režimu (Liščák 2002: 170–176).

Po roce 1949 se vztah obou komunistických zemí změnil díky rozličným okolnostem politického vývoje. I přesto ČSR uznala oficiálně Čínskou lidovou republiku a to dalo vzniknout i čínskému velvyslanectví v Praze a nastala nová éra diplomatických vztahů. Vztahy obou zemí se určovaly pouze na základě spolupráce KSC a KS Číny a stále více nabíraly na intenzitě – zvaly se na delegace, pořádaly vzájemné výstavy... Rozvíjely se vztahy hospodářské, obchodní, vědeckotechnické i kulturní (Liščák 2002: 176–178).

V 60. a 70. letech se vztahy začaly ochlazovat, až téměř ustaly. Došlo k radikálnímu poklesu obchodních styků. Po ideologické roztržce se „socialistickým táborem“ se z Číny stal nepřítel. Čína nadto jako jedna z mála komunistických zemí odsoudila vpád sovětských vojsk do Československa v roce 1968. Nenávisť k Číně byla postižena i věda. Až počátkem 80. let byla Československem odsouzena „kulturní revoluce“ a vztahy se opět začaly normalizovat. Došlo i k obnově politických vztahů. Obě země podepsaly desítky dohod a protokolů, které se týkaly všech možných oblastí – kultury, umění, školství, zdravotnictví, médií, zpravodajství, obnovily se výměnné pobyty studentů a podobně. V roce 1983 došlo na půdě OSN k prvnímu setkání ministrů zahraničních věcí ČSR a ČLR po více než 20 letech a styky se opět prohloubily jako na počátku 50. let (ČT 24 2008).

²²Až v roce 1931, kdy bylo Mandžusko napadeno Čínou, se Československá vláda ujala iniciativy na půdě Společnosti národů a agresi důrazně odsoudila.

Kolem 80. let byly československé vztahy stále na vzestupu. V kritickém roce 1989 zachovala komunistická vláda ČSR vůči Pekingů vstřícný postoj i po tamním násilném potlačení prodemokratických demonstrací – což československá vláda a parlament tvrdě odsoudily (Fürst 2004: 137).

Po roce 1989 nastal zvrát ve vztazích, kdy v Československu proběhla „sametová revoluce“ a vzájemné vztahy dostaly novou tvář. Přejchod k demokratickému zřízení v Československu akceptovala Čína bez větších výhrad. Zájem o ČSFR ze strany Číny však začal postupně klesat, což dokládá i jednostranné omezení kontaktů (Fürst 2004: 137). Začátkem 90. let zvítězily ekonomické zájmy a styky byly obnoveny. V tomto období zaznamenalo Československo i ohromný příliv čínských podnikatelů, kteří se zde začali usazovat (ČT 24 2008).

Když se Česká republika stala 1. 1. 1993 samostatným svrchovaným státem, čínská strana ji okamžitě uznala. Obchodní styky pokračovaly i nadále a ihned spolu obě země navázaly diplomatické styky na úrovni velvyslanců (Liščák 2002: 178). Ze strany ČR nelze určit jednotný přístup k Číně. Vláda ČR, ani obě komory Parlamentu ČR, MZV ČR, Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, či Kancelář prezidenta republiky zatím neměly jednotící koncepce a doposud vedly vlastní agendu. Přístup institucí, byl ale založen na stejném přístupu – na ekonomické spolupráci s Čínou (Fürst 2004: 141).

5.1. Z pohledu prezidenta ČR

Vztahy obou zemí se zkomplikovaly s nástupem Václava Havla do úřadu prezidenta. V. Havel, i když bojoval za ochranu lidských práv, se nikdy na oficiální návštěvu do Číny nevydal (Fürst 2010: 41).

Vzájemné vztahy jsou (a byly) dány i vztahem ČR k Tchajvanu. Václav Havel jako prezident ČR pozval na oficiální návštěvu tchajwanského předsedu vlády Lien Chana. Proti tomu čínské velvyslanectví ostře protestovalo, ale návštěvy tchajwanských představitelů i nadále pokračovaly. V. Havel několikrát podporoval i snahu Tchajvanu o znovuzískání členství v OSN. V. Havel opětovně své pozvání a Tchajwan několikrát navštívil (Zbořil 2010: 413–414).

V roce 1995 ale Českou republiku navštívil taiwanský předseda vlády a mezi ČR a ČLR opět došlo k ochlazení vztahů, které byly na dobré úrovni. Situace se později zlepšila, když začali představitelé ČR zdůrazňovat podporu myšlenky jedné Číny. Vzájemné návštěvy se tedy opět obnovily (Polreich 2003). Václav Havel spíše podporoval myšlenku přiblížení se Tibetu. Byl první hlavou státu, které pozvala dalajlámu na návštěvu do Československa (v roce 1990), který byl pozván, aby se zúčastnil jak delegát mezinárodních konferencí (např. Forum 2000). V roce 2005 převzal z rukou Jeho Svatosti dalajlámy cenu „Světlo pravdy“ za dlouholetou podporu Tibetu a oba se také často vzájemně navštěvovali. Takovéto akce se samozřejmě nelíbily čínské straně (Zbořil 2010: 412).

K utužování vzájemných vztahů mezi Čínou a ČR a s jejich postupným prohlubováním, docházelo stále častěji k oficiálním návštěvám jak hlav států, tak i předsedů vlád a ostatních vysoce postavených politiků. V roce 1994 zavítal do Číny předseda vlády ČR Václav Klaus. O deset let později sem opět zavítal znovu, ale už jako prezident. Václava Klause spíše než dodržování základních lidských práv zajímaly ekonomické výhody, které byly založené na dobrých vztazích s Čínou. Proto se často distancoval od politiky bývalého prezidenta Václava Havla (Fürst 2010: 53). V roce 2005 Čínu navštívil premiér J. Paroubek. (Zbořil 2010: 409).

Od roku 2006 si obě země opětovaly oficiální návštěvy premiérů či hlav států. V lednu 2009 se v Bruselu setkal premiér M. Topolánek s čínským premiérem Wen Ťia-paem, kde projednávali otázku obchodu mezi Čínou a EU a Čínou a ČR²³ (Zbořil 2010: 409–410).

Bývalý prezident Václav Havel odmítal jakoukoliv spolupráci s režimem, který omezoval a potíral lidská práva. Na rozdíl od jeho názoru byli Václav Klaus i Miloš Zeman zaměřeni spíše na ekonomické výhody, které může přinést České republice spolupráce s Čínou. U obou (V. Klause i M. Zemana) se spíše projevil ekonomický duch, než ohled na základní lidská práva a svobody. Oba zdůrazňují,

²³Již dříve spolu obě země uzavřely dohodu o hospodářské spolupráci mezi vládami obou zemí: např. zákaz dvojího zdanění, zabránění daňovým únikům...

že obhajoba lidských práv nesmí poškozovat ekonomické zájmy ČR (Novinky. cz 2014).

Současný prezident M. Zeman, se na podzim chystá navštívit čínskou hlavu státu, aby projednal vylepšení hospodářské situace mezi zeměmi. Současný český prezident změnil směr politiky a nyní se spíše obrací spíše na východ než jeho předchůdci, kteří propagovali západ (a vstup do mezinárodních organizací jako např. do NATO) (ČT 1 2014).

5.2. Vztah parlamentních politických stran ČR

Před rokem 1989 začal klesat zájem Číny o Československo a docházelo tak k jednostrannému omezení kontaktů na nejvyšší úrovni (poslední představitel Číny navštívil Prahu v roce 1987). Po roce 1989 probíhaly návštěvy pouze ze strany Československých představitelů, kteří Čínu poměrně často navštěvovali. V roce 1991 přijel do Číny premiér (samozřejmě s doprovodnou delegací) M. Čalfa, který se svou návštěvou snažil o rozvoj obchodních kontaktů, minimálně na stejné úrovni jako před rokem 1989. Následoval jej v roce 1994 premiér V. Klaus (který přijel i v roce 2004 jako prezident ČR) a v roce 1999 premiér M. Zeman. Za toto období však do ČR (ČSR) nepřišel ani jeden předseda vlády z Číny (uskutečnily se pouze 3 návštěvy ze strany ministra zahraničí Číny) (Fürst 2004: 137–139).

Česká (Československá) strana také vnesla do vztahů s Čínou nové téma, které zůstalo v minulosti uzavřené – to byl problém lidských práv, Tibetu a útisku etnických a náboženských minorit. Část veřejnosti i politické elity se stavělo (a staví) k Číně dosti kriticky, zatím co druhá část se staví proti kritice, která „může ohrožovat národní zájmy ČR v ČLR (Fürst 2010: 41–56). V otázce Tibetu se v roce 2008 angažovala poslanecká Skupina přátel Tibetu ve vedení s K. Jacques (Strana zelených), M. Bendou (ODS). Tato Skupina předložila několik návrhů, v Poslanecké sněmovně, k odsouzení násilné události v Tibetu. Někteří poslanci z ČSSD návrh podpořili, ale KSČM a část ČSSD se proti návrhu stavěli kriticky, jelikož by návrh mohl zhoršit vzájemné vztahy s Čínou. Návrh byl nejprve zamítnut, ale po přepsání několika pasáží byl schválen (Bílková 2009: 328–329).

Vzájemné kontakty mezi oběma zeměmi (ČR a Čínou) i přes problémy s kontroverzními tématy, jako otázka Tibetu, či lidskoprávní vztahy, nadále pokračují. Výměnných návštěv, které proběhly již dříve, bylo několik desítek. V poslední době (v roce 2012) Senát ČR navštívil Čínský velvyslanec v Praze (J. E. YuQingtai), který se zúčastnil slavnostního založení Skupiny česko-čínského přátelství. Setkání bylo dokladem, že vzájemný vztah obou zemí je založen na úzké spolupráci. Cílem setkání prohlubování vzájemného porozumění a kontaktů mezi oběma státy a posilování ekonomické a obchodní spolupráce s rozšiřování vzájemných investic (China embassy 2012).

Vztah obou komor parlamentu k Číně, je založen především na ekonomické a obchodní spolupráci, proto i zahraniční cesty poslanců či senátorů, jsou zacíleny především na tyto dvě oblasti než na kritiku lidských práv v Číně či Tibetu. Ekonomika a obchod jsou hlavními tématy mezi těmito zeměmi, jelikož obchod ČR s Čínou pomáhá především k prosperitě a rozkvětu ekonomické situace ČR. V roce 2012 dosáhla ČR dalšího pokroku v rozvoji spolupráce s ČLR, kdy významným impulzem byla účast předsedy vlády P. Nečase na několika jednáních s premiérem Číny, při kterých došlo k prohloubení bilaterální spolupráce (MZV ČR 2012b: 10). I ze strany politických stran je rozporuplný pohled na spolupráci s Čínou. Levice (komunistická strana a socialisté) má na spolupráci s Čínou jednotný pohled, kdy odděluje ekonomickou spolupráci od problematiky porušování lidských práv. ODS je rozdělená na dvě části. Jedna část kritizovala (a kritizuje) politiku Václava Havla, která podle experta ODS Jana Zahradila ekonomickou spolupráci mezi zeměmi oslabovala. Druhá polovina věří v souvislost mezi kritikou lidských práv a ekonomickými efekty (Fürst 2010: 132).

Komunistická strana Čech a Moravy se netají svou podporou k Číně jako k socialistické zemi a otevřeně se k ní hlásí jako ke zdroji inspirace. Konzervativní i liberální část KSČM vzhlíží k socialistickému zřízení Číny a podle některých českých komunistů (např. dříve M. Grebeníček) údajně Čína garantuje větší demokratické svobody než tzv. demokratické státy (Fürst 2010: 140).

Strana ČSSD a především její představitel J. Paroubek se i přes své častější návštěvy Číny i když vymezuje proti porušování lidských práv v této zemi. Naopak se ochranu lidských práv snaží podporovat. ČSSD se také snaží skloubit bezpečnostní, politickou, ekonomickou a lidskoprávní rovinu (ČSSD 2013).

5.3. Ministerstvo zahraničních věcí ČR

Od konce 80. a počátku 90. let probíhaly intenzivně vzájemné návštěvy obou zemí. Nejčastěji cestovali předsedové vlád, ministři zahraničních věcí a vysoce postavení delegáti (v roce 1999 navštívil Čínu M. Zeman, či J. Kavan). V červnu 1993 navštívil český ministr zahraničí Josef Zieleniec Čínu (to byla na delší dobu poslední návštěva). Poté, ale vzájemné oficiální návštěvy ustaly a pokračovaly až od roku 2005 (Zbořil 2010: 409).

Bohužel ani po obnovení mezinárodní komunikace mezi oběma zeměmi, nepřinesla aktivita ČR ve vysílání vládních a ministerských delegací do Číny, žádné viditelné výsledky. Čínská strana zůstala spíše pasivní v oblasti zahraničních návštěv (Fürst 2010: 50).

K prohloubení vzájemných vztahů připravuje MZV ČR ve spolupráci s kanceláří prezidenta ČR na podzim tohoto roku návštěvu české hlavy státu v Číně. Spolu s ním Čínu navštíví i několik zástupců Senátu ČR. Hlavním cílem cesty bude projednání další ekonomické a obchodní spolupráce a expanze několika českých firem na čínském trhu. Obě hlavy státu se poprvé neformálně setkaly na zahájení ZOH v Soči. Cesta je především strategickým bodem pro ČR, která díky Číně a obchodní spolupráci s ní, dostává nezanedbatelné finanční částky do české ekonomiky (Kreč 2014).

Lidská práva nikdy nebyla hlavním tématem české politiky vůči Číně a aktivity několika představitelů Senátu (či nevládních organizací a jedinců) stály vždy mimo hlavní proud české politiky vůči Číně (Fürst nedatováno).

5.4. Vztah ČR v rámci EU a jiných organizací

Česká republika nezměnila názor na Čínu ani jako členský stát EU. Stále je jejím hlavním tématem obchodní politika a ekonomické výhody, které plynou ze

vztahu k Číně. ČR se na vládní úrovni i nadále snaží o co nejintenzivnější vztahy ČR (a EU) s ČLR (Fürst 2010: 56–58).

Současně s vládní úrovni se začala uskutečňovat i spolupráce nevládní – probíhaly výstavy (např. výstava EXPO...), kulturní a sportovní akce, kontakty probíhali i mezi armádami obou zemí (důležitou roli zde hrály především vzájemné návštěvy delegací) a další (Polreich 2003).

V souvislosti s porušováním lidských práv v Číně a v Tibetu bylo založeno několik petic, které se zabývaly právě lidskými právy a jejich dodržování. Jednou z nich byla i petice známých českých a zahraničních politiků a osobností (V. Havel, M. Bursík, B. Posselt...), ve které osobnosti vyzvaly sportovce před zahájením OH v Pekingu v roce 2008, aby během své účasti podporovali svobodu informací a dodržování lidských práv v Číně. Oficiálně však ČR OH v Pekingu podpořila (Fürst 2010: 63).

Dále se každý rok 10. března uskutečňují různé organizace protestní akce proti čínskému komunistickému režimu, toto datum bývá dáváno do souvislosti s výročí potlačení protičínského povstání v Tibetu. Česká republika také každoročně od roku 1996 koordinuje v rámci Občanského sdružení *Lungta* kampaň Vlajka pro Tibet – cílem této akce je poukázat na dlouholeté porušování lidských práv v Tibetu. Na tuto akci odmítavě zareagoval v roce 2006 velvyslanec Číny v Praze a Poslanecká sněmovna vydala prohlášení, že kampaň schvaluje, jelikož ČR odmítá porušování lidských práv v Číně a Tibetu (Zbořil 2010: 410–411).

5.5. Lidskoprávní a ekonomické zájmy

K ochlazení politických a ekonomických kontaktů ČSR a ČLR, v polovině 90. let, došlo současně s navázání bilaterálních vztahů Číny s ostatními středo či východoevropskými zeměmi (Fürst 2010: 41). K největší krizi v oblasti ekonomických vztahů došlo v roce 1995, z důvodu české podpory Tchajwanu, na kterou byla Čína ve svých mezinárodních vztazích velice citlivá. Situace se ještě zhoršila po neoficiální návštěvě Tchajwanských zástupců v Praze. Tím se velmi závažně narušili obchodní a diplomatické styky obou zemí a prakticky se pozastavily (Fürst 2010: 47).

Teprve v roce 2005 do ČR zavítal předseda vlády Číny, aby vyjednal hospodářské otázky, či čínské investice v ČR, středem jednání, ale nebylo porušování lidských práv v Číně, či otázka Tibetu (to zůstalo vždy mimo oficiální jednání), bohužel česko-čínské politické a diplomatické vztahy jsou propleteny právě humanitou a poměrem k Tibetu (Zbořil 2010: 409).

Vztahy ČR a Tchajwanu stále ovlivňují i vzájemné vztahy ČR a ČLR. Obě země (ČR a Tchajwan) spolu udržují především obchodní, kulturní a vědecké styky. Vztahy nejsou ale (s ohledem na Čínu) navázané oficiálně, ale pouze na nevládní úrovni (Zbořil 2010: 414).

Česká republika bez jakýchkoliv výhrad akceptuje konkurenci zboží z Číny, tím se likvidují některá místní výrobní odvětví (kožedělný, obuvnický a textilní průmysl), ČR bohužel současně s obchodní expanzí otevřela svůj trh pro dovoz levnějších náhražek a umožnila pobyt a podnikatelské aktivity čínských občanů v ČR a přispívá tak k nárůstu nezaměstnanosti v zemi (Fürst nedatováno). „Nepoměr mezi obchodní výměnou obou zemí bývá vysvětlován jako důsledek neuvážené politiky prezidenta Havla a aktivit nevládních organizací“, to však nebylo nikdy prokázáno a připisuje se v tomu několik dalších faktorů: neschopnost českých firem prosadit se, úpadek pověsti ČR v Číně... Problém však není v obchodní diplomacii, existuje *Smíšená česko-čínská komise pro obchod*, či kancelář *CzechTrade* (která je zřízena Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR), které informují o obchodu a kontaktech s Čínou a informace jsou veřejně dostupné. Právě Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR čelilo v této oblasti kritice, že se nepokusilo omezit nekontrolovatelný příliv čínského zboží do ČR (Fürst 2004: 139–140).

I přes kritiku v oblasti porušování lidských práv ze strany České republiky, stále mezi zeměmi probíhají blízké vztahy, které jsou i v současnosti založené především na úzké spolupráci v oblasti obchodu a ekonomiky (české firmy se snaží prosadit v Číně a čínské firmy bodují na českých trzích (Fürst 2010: 50). Čína je také příjemcem české rozvojové pomoci, kterou poskytuje převážně Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR a je soustředěna na dovoz a obsluhu českých průmyslových a technologických kapacit (Fürst 2004: 140–142). Obě země se

shodly na tom, že nebudou spojovat své rozdílné politické názory se vzájemnými ekonomickými záležitostmi (ani v praxi tomu rozhodnutí nic nebránilo) (Fürst nedatováno).

6. Závěr

Pro Českou republiku patřila (a patří) témata jako prosazování základních lidských práv a svobod, či demokracie mezi hlavní priority české zahraniční politiky. V těchto oblastech byla aktivní nejen v minulých letech, kdy i dříve plnila závazky z mezinárodních smluv, angažovala se v institucích na ochranu lidských práv, či řídila projekty transformační spolupráce. Po vstupu do Evropské unie a v rámci přípravy na předsednictví EU, byla jednou z prvních zemí, která jako první podstoupila univerzální přezkum stavu lidských práv na svém území (tento přezkum prováděla Rada OSN pro lidská práva) (Bílková 2009: 327).

Česká republika se v oblasti podpory lidských práv chová jako zodpovědný a aktivní člen a to nejen na úrovni vnitrostátní, ale i na úrovni mezinárodního společenství. Na mezinárodní scéně vystupuje ČR jako politicky, hospodářsky a sociálně stabilní stát, který sleduje nejen vlastní zájmy, ale přebírá zodpovědnost i za vývoj v Evropě i v celém mezinárodním prostředí (MZV ČR 2012b). Českou republiku k účasti na mezinárodním systému ochrany lidských práv formálně zavazuje podpis mezinárodních smluv (především smlouvy pocházející z Rady Evropy a OSN) o lidských právech a členství v mezinárodních a regionálních organizacích. ČR také často bývá mezi prvními zeměmi, které mezinárodní smlouvy o lidských právech podepisují a také je relativně rychle ratifikuje.

Česká republika sama zřídila *Program transformační spolupráce*, ve kterém aktivně podporuje projekty nestátních neziskových organizací na rozvoj demokracie, ochranu a podporu lidských práv. Mezi hlavní programové zdroje české zahraniční politiky v oblasti lidských práv patří i *Koncepce zahraniční politiky České republiky*, *Koncepce transformační politiky*, *Tematické priority zahraniční politiky České republiky v oblasti lidských práv*, kromě psaných zvyklostí se využívaly a využívají i zvyklosti nepsané, které určují například prioritní země, na které se ČR orientuje s ohledem na podporu lidských práv a

popřípadě, kde poskytuje rozvojovou a humanitární pomoc (Bílková 2009: 327).

Česká republika patřila k těm státům, které po revolucích v roce 1989 chtěly demonstrovat svou odluku od předchozího režimu, proto se snaží v oblasti základních lidských práv a svobod podporovat především země (evropské i mimoevropské), které měly – stejně jako ona – zkušenosti s komunistickým režimem a potlačováním lidských práv. Právě vztahy České republiky s těmito třemi uvedenými zeměmi (s Kubou, Běloruskem a Čínou), byly založené na stejných základech. Všechny země měly (jako Česká republika ve 20. století) podobnou zkušenost s komunistickým režimem, ovládaným jedním autoritářským vůdcem a v zemích probíhalo (či stále probíhá) tvrdé porušování základních lidských práv. Vztahy mezi ČR a těmito třemi zeměmi se prohlubovaly se již od počátků (od středověku) a pokračovaly i přes těžké období nedemokracie. Česká republika se i nadále snaží s těmito zeměmi udržovat co možná nejlepší vztahy i když má silné výhrady proti jejich nedemokratickým režimům v souvislosti s porušováním lidských práv. V této oblasti se také v těchto zemích snaží co nejvíce pomáhat a podporovat demokratickou opozici, politické vězně a jejich rodiny, nezávislá média a zajištění volného přístupu k informacím a pomáhá při posilování právního státu.

Názor na omezování a porušování základních lidských práv a svobod se v České republice několikrát změnil. Změna proběhla nejen v souvislosti s výměnou hlavy českého státu – od prezidenta Václava Havla, který prioritně podporoval lidská práva ve světě a v Evropě, po ekonomicky smýšlejícího prezidenta Václava Klause a po současného prezidenta Miloše Zemana, který také spíše podporuje ekonomickou spolupráci, než ochranu lidských práv v nedemokratických zemích. Ani Vláda ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, či jednotlivé významné osobnosti české politické scény nebyly vždy zajedno v problematice lidských práv – někteří nadřazovali ekonomické priority nad lidskoprávními a někteří naopak. Příkladem mohou být i levicové vlády, které se mnohem více zabývaly problematikou lidských práv než vlády pravicové, to dokládá i fakt, že během úřadování levicových vlád docházelo k mnohem vyšší aktivitě a podpoře v přijímání mezinárodních lidskoprávních závazků, než za

úřadování vlád pravicových (nutno dodat, že v tomto ohledu pomohl levicové vládě i faktor vstupu České republiky do Evropské unie, kdy se v roce 2004 ČR zavazovala v mezinárodních smlouvách mnohem více než v předchozích obdobích).

Česká republika se, i přes drobné či větší neshody na politické či veřejné scéně, snaží aktivně podporovat základní lidská práva a svobody nejen v Evropě, ale i ve světě. Stejně jako ostatní demokratické země se ČR řídí moderním pojetím lidských práv, které je založeno na propojenosti politických, občanských, kulturních, sociálních a ekonomických právech (Pštross 2004: 211).

7. Seznam použitých zdrojů

Amnesty International (2013). *Čína: novinář na svobodě!* (<http://www.amnesty.cz/v188/cinanovinarnasvobode>, 18. 3. 2014).

Ancipienka, A. – Akudovič, V. eds. (2005). *Neznámé Bělorusko* (Praha: nakl. Dokořán), s. 101–102.

Balík, S. – Kubát, M. (2004). *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů* (Praha: nakl. Dokořán), s. 109–112, 157–160.

Bílková, V. (2009). Lidskoprávní rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, M. a kol. *Česká zahraniční politika v roce 2008* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů), s. 327–343.

Cabada, L. (2003). Politický systém první Československé republiky. In: Cabada, L. – Vodička, K., *Politický systém České republiky: historie a současnost* (Praha: Portál), s. 29–30.

Civic Belarus (2010). *Freedom House*. 9. 3. 2010 (<http://www.civicbelarus.org/index.php/cs/obelorusku/103-freedomhouse>, 19. 3. 2014).

Člověk v tísní (2006). Podpora demokratické opozice na Kubě. *MZV ČR*. 20. 4. 2007 (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/prioritni_zeme_a_projekty_transformacni/kuba/podpora_democraticke_opozice_na_kube.html, 1. 4. 2014).

Člověk v tísní (nedatováno). *Bělorusko – programy* (<http://www.clovekvtisni.cz/cs/lidska-prava/zeme/belorusko/programy>, 2. 4. 2014).

ČSSD (2013). *Role lidských práv v české zahraniční politice*. 4. 10. 2013 (<http://www.cssd.cz/aktualne/blogy/role-lidskych-prav-v-ceske-zahranicni-politice/>, 14. 4. 2014).

ČT 1 (2014). *Zahájení ZOH Soči 2014*. 7. 2. 2014 (<http://www.ceskatelevize.cz/sport/olympijske-hry-2014/>, 7. 2. 2014).

ČT 24 (2014). *Pan Ki-mun požádal o vyslání českých vojáků do Středoafričké republiky*. 4. 4. 2014 (<http://www.ceskatelevize.cz:8001/ct24/domaci/268597-pan-ki-mun-pozadal-o-vyslani-ceskych-vojaku-do-stredoafricke-republiky/>, 14. 4. 2014).

Freedom House (2010). *Belarus*. 2010 (<http://www.freedomhouse.org/report/freedom->

Fürst, R. (2004). Česko-čínské vztahy od konce 80. let do současnosti. In: Pick, O. – Handl, V. eds. a kol. *Zahraniční politika České republiky 1993-2004: Úspěchy, problémy a perspektivy* (Praha: Ústav Mezinárodních vztahů), s. 137–142.

Fürst, R. (2010). *Česko-čínské vztahy po roce 1989* (Praha: nakl. Karolinum).

Fürst, R. (nedatováno). Česko-čínské vztahy: od bezradnosti k aktivní politice ČR. *Ústav mezinárodních vztahů Praha*. Nedatováno (<http://www.dokumenty-iir.cz/PolicyPapers/ppfurst.pdf>, 3. 4. 2014), s. 2–7.

Havel, V. (2005). Předmluva. In: Ancipienka, A. – Akudovič, V. eds. *Neznámé Bělorusko s předmluvou Václava Havla* (Praha: nakl. Dokořán), s. 7–8.

Hlaváček, P. (2009). Podpora demokracie a česká zahraniční politika. In: Kořan, M. a kol., *Česká zahraniční politika v zrcadle sociálně-vědního výzkumu* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů), s. 224–239.

Hrabálek, M. – Majerčík, L'. – Smekal, H. (2009). Česká republika a lidská práva ve vnějších vztazích EU. In: Kořan, M. a kol., *Česká zahraniční politika v zrcadle sociálně-vědního výzkumu* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů), s. 149–163.

China embassy (2012). *J. E. YuQingtai se zúčastnil slavnostního založení Skupiny česko-čínského přátelství při Senátu Parlamentu ČR*. 9. 2. 2012 (<http://www.chinaembassy.cz/cze/jkgk/t903505.htm>, 3. 4. 2014).

ICDC (2005). *The Cuba Project* (<http://icdcprague.org/index.php?id=40>, 2. 4. 2014).

Klaus, V. (2007). *Rozhovor prezidenta republiky pro Rádio Svobodná Evropa*. 2. 8. 2007 (<http://www.klaus.cz/clanky/155>, 2. 4. 2014).

Klepárník, V. (2009). Dekonstrukce české politiky lidských práv. In: Kořan, M. a kol., *Česká zahraniční politika v zrcadle sociálně-vědního výzkumu* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů), s. 190–209.

Knihovna Václava Havla (2012). *Černé kubánské jaro*. 15. 5. 2012 (<http://www.vaclavhavel-library.org/cs/index/novinky/344/cerne-kubanske-jaro>, 2. 4. 2014).

Kolář, P. (2008). Ready to support a Cuban Velvet Revolution. *ICDC*. 4. 2. 2008 (<http://icdcprague.org/>, 1. 4. 2014).

Kreč, L. (2014). *Hrad se snaží o restart česko-čínských vztahů. Plánuje velkou cestu Zemana do Pekingu*. 21. 1. 2014 (<http://zpravy.ihned.cz/politika/c1-61590980-hrad-planuje-velkou-cestu-zemana-do-ciny>, 3. 4. 2014).

Kubát, M. (2007a). Politický režim a nedemokratický systém. In: Cabada, L. – Kubát, M. a kol., *Úvod do studia politické vědy* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 198.

Kubát, M. (2007b). Totalitarismus. In: Cabada, L. – Kubát, M. a kol., *Úvod do studia politické vědy* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 338.

Liščák, V. (2002). *Stručná historie států: Čína* (Praha: nakl. Libri), s.

147–182. Nálevka, V. (2009). *Fidel Castro – Caudillo 20. století* (Praha: nakl. Neuvedeno), 15–89.

MZV ČR (2008). *Prohlášení MZV ČR v souvislosti s propuštěním politických vězňů*

v Bělorusku. 21. 8. 2011 (http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni

_a_stanoviska/archiv_prohlaseni_a_stanovisek/archiv_2008/x2008_08_21_propu
steni_beloruskych_veznu.html, 2. 4. 2014).

MZV ČR (2011). *Schůzka ministra Schwarzenberga s nevládními organizacemi,
působícími v Bělorusku*. 16. 2. 2011 ([http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media
/archiv_zprav/rok_2011/schuzka_ministr_schwarzenberga_s.html](http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/archiv_zprav/rok_2011/schuzka_ministr_schwarzenberga_s.html), 2. 4. 2014).

MZV ČR (2012a). *Ministr Schwarzenberg telefonoval s běloruským ministrem k
20.*

výročí navázání diplomatických styků. 19. 12. 2012 ([http://www.mzv.cz/jnp/cz/u
dalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/prohlaseni_k_telefonatu_ministra.html](http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/prohlaseni_k_telefonatu_ministra.html)
, 2. 4. 2014).

MZV ČR (2012b). *Stručný přehled zahraniční politiky ČR v roce 2012*
(<http://www.mzv.cz/file/1034388/SPZPCR2012.pdf>, 13. 4. 2014), s. 10.

MZV ČR (nedatováno). *Vztah ČR a EU ke Kubě*
([http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocní_zpravy_a_dokumenty/pos
kytnute_informace/vztah_cra_eu_ke_kube.html](http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocní_zpravy_a_dokumenty/poskytnute_informace/vztah_cra_eu_ke_kube.html), 1. 4. 2014).

Národní muzeum (nedatováno). *Československé dokumentační středisko
1948–1989*
([http://www.nm.cz/mapa-webu-detail/Oddeleni-HM/Ceskoslovenske-dokumenta
cni-stredisko/Ceskoslovenske-dokumentacni-stredisko-1948-1989/](http://www.nm.cz/mapa-webu-detail/Oddeleni-HM/Ceskoslovenske-dokumentacni-stredisko/Ceskoslovenske-dokumentacni-stredisko-1948-1989/), 1. 4. 2014).

Novinky. cz (2014). *Zeman: Lidská práva ano, ale nesmí kazit byznys*. 6. 3. 2014
([http://www.novinky.cz/domaci/329579-zeman-lidska-prava-ano-ale-nesmi-kazit
-byznys.html](http://www.novinky.cz/domaci/329579-zeman-lidska-prava-ano-ale-nesmi-kazit-byznys.html), 1. 4. 2014).

Občanské Bělorusko (2011). *Politické soudní procesy v Bělorusku*. 9. 8. 2011
([http://civicbelarus.eu/index.php/cs/podpora/176-politicke-soudni-procesy-v-belo
rusku](http://civicbelarus.eu/index.php/cs/podpora/176-politicke-soudni-procesy-v-belorusku), 2. 4. 2014).

Občanské Bělorusko (nedatováno). *O nás*
(<http://civicbelarus.eu/index.php/cs/onas>, 2. 4. 2014).

- Opatrný, J. (2002). *Stručná historie států: Kuba* (Praha: nakl. Libri), s. 65–80.
- Ort, A. (2005). *Česká zahraniční politika* (Plzeň: nakl. Aleš Čeněk), s. 310–335.
- Plavec, M. (2006). Česko-běloruské vztahy od dob nejstarších po současnost. In: Sahanovič, H. – Šybieka, Z. *Dějiny Běloruska* (Praha: nakl. Lidové noviny), s. 224–242.
- Prunerová, K. (2006). *Václav Havel and other ICDC members send a letter to Raúl Castro*. 26. 9. 2006 (http://icdcprague.org/download/documents/en/Press_release_-_ICDC_letter_to_Raul_Castro.pdf, 2. 4. 2014).
- Pštross, T. (2004). Lidská práva a Česká zahraniční politika, Problematika lidských práv v České zahraniční politice. In: Pick, O. – Handl, V. eds. a kol. *Zahranční politika České republiky 1993-2004: Úspěchy, problémy a perspektivy* (Praha: Ústav Mezinárodních vztahů), s. 209–226.
- Řezník, M. (2003). *Stručná historie států: Bělorusko* (Praha: nakl. Libri), s. 87–95.
- Říchová, B. (2007). Typy komparativních studií – Případové studie (case studies). In: Cabada, L. – Kubát, M. a kol., *Úvod do studia politické vědy* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 76–78.
- Sahanovič, H. – Šybieka, Z. (2006). *Dějiny Běloruska* (Praha: nakl. Lidové noviny), s. 208–219.
- Sekretariát ICDC (2005). *Report from a trip to Cuba of Karel Schwarzenberg and Arnold Vaatz*. 19. 5. 2005 (http://icdcprague.org/download/documents/en/Report_Schwarz_Vaatz_ENG_web.pdf, 2. 4. 2014).
- Svobodné Bělorusko (nedatováno). *Aktuality* (<http://svobodne-belorusko.wz.cz/Aktuality.htm>, 2. 4. 2014).
- Štětina, J. (2012). *Občanská práva a Bělorusko*. 8. 6. 2012 (<http://www.jaromirstetina.cz/aktuality/cerven-2012/obcanska-prava-a-belorusko.html>, 2. 4. 2014).

Trento, A. (2006). *Catro a Kuba od revoluce k dnešku* (Praha: nakl. Levné knihy KMa), s. 21–107.

Vidlák, M. (2003). *Václav Havel: Lidská práva*. Nedatováno (<http://www.vaclavhavel.cz/index.php?sec=7&id=4>, 1. 4. 2014).

Vláda ČR (2008b). *Premiér M. Topolánek jednal s ministrem obchodu USA C. Gutierrezem o politické situaci na Kubě a protiraketové obraně*. 3. 6. 2008 (<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/premier-m--topolaneck-jednal-s-ministrem-obchodu-usa-c--gutierrezem-o-politicke-situaci-na-kube-a-protiraketove-obrane-35961/>, 1. 4. 2014).

Vláda ČR (2008c). *Topolánek na setkání s A. Milinkevičem: Volby v Bělorusku pokládáme za nedemokratické*. 14. 10. 2008 (<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/topolaneck-na-setkani-s-a--milinkevicem-volby-v-belorusku-pokladame-za-nedemocraticke-43582/>, 2. 4. 2014).

Vodička, K. (2003). Politický systém komunistického Československa. In: Cabada, L. – Vodička, K., *Politický systém České republiky: historie a současnost* (Praha: Portál), s. 47–48.

[world/2010/belarus?page=22&year=2010&country=7780#.UzQGS6h5NFs](http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/world/2010/belarus?page=22&year=2010&country=7780#.UzQGS6h5NFs), 20. 3. 2014).

Zbořil, F. (2010). *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost* (Praha: nakl. Leges), s. 406–416, 418–428.

ZÚ ČR v Bělorusku (2013). Bělorusko: Souhrnná teritoriální informace. *MZV ČR*. Říjen 2013 (http://www.mzv.cz/file/1077574/STI_Belorusko__10_2013_.pdf, 2. 4. 2014).

8. Resume

This bachelor thesis deals with relations between the Czech Republic and regimes that violate human rights, specifically Cuba, Belarus and China. The Czech Republic, like all these three countries, had experience with communistic regime and violation of human rights in the 20th century, therefore, it is sympathetic to countries in similar conditions.

In all these three countries with regimes that violate human rights, which will be examined in this work, common characteristics of a totalitarian regime can be found. The above mentioned countries have one official state ideology, there was one mass political party which was ruled by its leader and which replaced terroristic system of society police control at the same time. This party had monopoly on control of all economic activities in the country.

In the 20th century, the Czech Republic had a negative experience with totalitarian regime, too. Therefore, it tries to support democratic opposition and political prisoners (and their families) in these non-democratic regimes. The Czech Republic moved calmly from non-democracy to democracy by the considerably non-conflict “Velvet” Revolution. And that is the reason why democratic opposition from these non-democratic countries found in the Czech Republic and its representatives (primarily in Vaclav Havel) model for their transformation and transition to democracy.

The opinion on suppressing basic human rights has changed in the Czech Republic several times. Not only did the change occur with the change of the head of the Czech state, but even the Czech Government, the Ministry of External Affairs or individual personalities of the Czech political scene were not always in agreement – some rather put economic priorities above the human rights. Despite several larger or smaller disagreements and disputes which occurred on the Czech political scene in connection with support of the protection of human rights in or outside Europe, the Czech Republic is still trying to endorse human rights, as well as some important Czech personalities (e. g. V. Havel, C. Svoboda), political parties (ČSSD) and organizations (Člověk v tísni).